

LUCEAFĂRUL

REVISTA REGIONALEI BANĂȚENE A
«ASTREI»

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Număr închinat marelui învățat Doctor VICTOR BABEȘ

TIMIȘOARA
MAI—IUNIE 1938.

ANUL IV. - SERIA II.

Nr. 5-6

Recunoștința Banatului față de doctorul Victor Babeș (1854—1926)

De: Dr. Emil Pocrean.

În luna Mai anul curent, se împlinesc 50 ani, decând ilustrul anatomo-patolog și bacteriolog Victor Babeș a executat în România prima vaccinare antirabică. La comemorarea acestei date însemnate din analele medicinei românești, Banatul, glia strămoșească a familiei Babeș, participă cu sentimentul de recunoștință a generației succesoare.

Din tulpina marelui luptător naționalist Vichente Babeș din Hodoni (Timiș-Torontal) a răsărit gloria medicinei românești, Victor Babeș, care la 1888, acum 50 ani, a salvat de turbare pe nenorociții din țară, mușcați de câine turbat. Până la această dată, condamnații la teribila suferință, demnă de infernul lui Dante, erau trimiși la Institutul Pasteur din Paris, unde soseau cu mari greutate și întâzieri fatale.

Se cuvine deci, cu ocaziunea acestei comemorări, ca și bănățenii, din rândurile cărora a pornit la drum, să-i proslăvească memoria.

Despre Victor Babeș s'au scris și se vor scrie nenumărate studii și tratate. Opera lui titanică justifică eforturile descendenților de a o prezenta în adevărata ei strălucire. A descrie lucrările lui în număr de peste 700, între cari aproape 20 în volume, publicate în limba română, franceză, germană și maghiară, înseamnă a recapitula aproape toate capitolele de anatomie-patologică și bacteriologie, în cari descoperirile și contribuțiile lui sunt capitale. Desprindem din viața și opera lui numai câteva clipe și realizări de seamă, socotite totuși ca suficiente pentru a arunca o dâră de lumină asupra personalității sale.

* * *

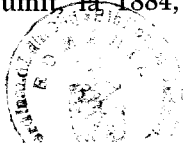
Viață de muncitor. Victor Babeș s'a născut la Viena, în anul 1854. Prin faptul că tatăl său Vichente era bănățean, luptător naționalist, ajuns secretar al cancelăriei transilvănene din Viena, fiul Victor se considera și el de aceeași origine. După doctorul I. Teleguț (citat din „Educația Națională” No. 4. 1935) „însuși prof. Babeș s'a mândrit întotdeauna cu originea lui bănățeană”.

Studiile primare și liceale le face la Viena și Budapesta, unde tatăl său, eminentul jurist, ajunsese judecător la „Tabla Regească”. La 1871 îl găsim demonstrator de anatomie la profesorul Langer în Viena, funcție foarte grea și ingrată, la care puțini studenți mai râvnesc. După un an este primit ca asistent de anatomie-patologică la Budapesta, serviciu care i-a permis să revină la părinți și, scăpat de griji financiare, să se dedice exclusiv studiului. Zece ani tânărul prosector, luându-și între timp și doctoratul la Viena, n'a făcut altceva decât autopsii și studii la microscop. A muncit, dar a fost și apreciat. Univesitatea din Budapesta îi decerne titlul de docent, apoi îi votează o bursă pentru 4 ani. Guvernul maghiar îl delegă ca specialist în celebrul proces din Tisza-eszlár, unde, găsindu-se o fetiță moartă în împrejurări misterioase, a planat bănuiala de omor ritual. Eminentul disector procedează la necropsie sub ochii vigilenți ai întregii monarhii austro-ungare, și dovedește că victima s'a sinucis.

Cu bursa de stat amintită, plin de entuziasm pentru știință, pleacă la Berlin pentru a munci alături de marele Robert Koch și cunoscutul anatomo-patolog R. Virchow. Școala lor reprezenta pe timpul acela apogeul în știința care-l pasiona pe eminentul cercetător. Iată cum aprecia celebrul Virchow pe colaboratorul său: „Abia cunosc vre-un savant tânăr, care s'ar putea compara cu doctorul Babeș, în ceea ce privește sârghința permanentă, dibăcia și prevederea în experimentațiune, mai cu seamă însă conștiinciozitatea în lucrările sale științifice”.

Mănat de sângele său latin, Victor Babeș se hotărăște să plece și la Paris, pentru a colabora cu celebrul Victor Cornil. Cât putea să muncească aci, ne dăm seama din ceea ce a realizat. În doi ani nu numai că și-a însușit la perfecție limba franceză, dar a scos, în colaborare cu Cornil, primul tratat de bacteriologie, în extindere de patru volume.

Dela Paris revine la Budapesta, unde, prezentând lucrări importante, este numit la 1884, prosector la Spitalul de copii

al oraşului. Dar şovinismul maghiar nu i-a iertat originea. L-a împiedecat să ajungă profesor titular, deşi, în faţa lucrărilor sale de mare răsunet în ştiinţă, guvernul n'a putut refuza să-i confere titlul onorific de profesor extraordinar. — Cu toată situaţia sa relativ bună, după doi ani, mânat de o profundă dragoste de neam, părăseşte Ungaria pentru a reveni în ţara-mamă, unde guvernul din Bucureşti, prin lege specială, îl numeşte profesor titular la catedra de anatomie-patologică şi bacteriologie, şi crează Institutul care îi poartă numele. — Aici funcţionează timp de 40 de ani, savantul român, publicând lucrări revoluţionare în ştiinţa medicală.

„Eu mi-am consacrat toată viaţa” — spunea el cu ocazia aniversării sale — „toată munca mea cercetărilor, cari puteau să contribuie la micşorarea suferinţei omenеşti”.

*
*
*

Legăturile lui Babeş cu Banatul. Ca om, ilustrul savant trăia retras de societate. Se interesa foarte puţin şi fugitiv de probleme politice, şi nu prea cultiva legături sociale. E şi explicabil. Timpul nu i-a ajuns să părăsească munca de laborator pentru a deveni asupra altor probleme. Era un izolat. Un puternic al ştiinţei.

Am citat aserţiunea regretatului şef de laborator din localitate, Dr. I. Teleguţ, care a izbutit să înjghebeze cu marele bacteriolog legături de prietenie. Babeş sprijineşte ideea doctorului timişorean, ţinta vieţii sale, de a înfiinţa la Timişoara un institut antirabic. Acesta s'a şi ridicat, şi sub numele „Institutul Dr. V. Babeş”, va funcţiona în curând.

Înainte de război legăturile omului de ştiinţă cu românii subjugăţi nu puteau fi manifeste. Singura familie cu care co-responda, era — după informaţiunile noastre — familia Vlad, părinţii poetului Victor Vlad Dela-Marina.

După război, ca să-şi manifeste dragostea pentru Ardeal şi Banat, eminentul profesor, deşi bătrân şi suferind, primeşte să inaugureze la Cluj catedra de anatomie-patologică. Timp de două semestre instrueşte generaţia de studenţi români, venită dela diferite universităţi străine pentru studiu în limba maternă. Fără îndoială, că prestigiul şi înălţimea ştiinţei lui au contribuit mult la ridicarea nivelului universităţii româneşti din Dacia superioară. Semnatarul acestor rânduri şedea pe băncile şcolii, unde exponentul ştiinţei venea cu regularitate şi exactitate conştiincioasă să-şi ţină cursul de factură superioară.

În calitate de președinte al societății studenților bănățeni, societate care a ființat înainte de Cercul Bănățean, am fost deseori primit de Babeș, ca și alți studenți, în audiență particulară. El se interesa de soarta tineretului, ne încuraja și îndruma la muncă și fapte bune.

Imi amintesc, împreună cu Vichente Ardelean, președintele de mai târziu al cercului, cât de mult adora pe tatăl său. — În fața noastră nu perdea nici o ocaziune de a vorbi cu profundă admirațiune despre tatăl său iubit. „Pe tatăl meu” accentua mereu „îl prețuesc mai presus decât pe mine”, Altfel nu discuta alte teme decât cari îl interesau.

Intr'o conferință ținută în Reduta din Cluj în anul 1919, cu ocaziunea seratei bănățenilor, am lansat ideea de a înainta cerere către Ministerul Instrucției Publice pentru înființarea unei Universități românești și la Timișoara. V. Babeș s'a sesizat de această idee, m'a invitat la dânsul cerând datele statistice în baza cărora am susținut dorința studențimei. După studierea lor migăloasă și-a dat azeziunea, promițând că, dacă se pune problema în timpul vieții sale, Banatul poate conta pe sprijinul său efectiv. La un om extrem de rezervat ca dânsul, această atitudine denotă afecțiune nemărginită pentru glia strămoșească, reale legături sufletești cu pământul de obârșie.

* * *

Vaccinarea antirabică. Intors dela Paris, doctorul Babeș introduce în țară, acum 50 ani, vaccinarea antirabică, numai la 3 ani după Pasteur, servindu-se de virusul fix de laborator, adus de la Institutul Pasteur. Mai târziu, în colaborare cu Pușcariu, modifică metoda pasteuriană, în vederea gravității speciale pe cari o prezentau mușcăturile de lupi și câini în România, adăugând la tehnica de inoculare a măduvilor atenuate prin pasaj, procedeul atenuării prin căldură, cunoscut sub numele de „metoda românească, Babeș-Pușcariu”.

Studiile lui asupra turbării la om și animale sunt și azi puncte de reper în medicină. În volumul „Traité de la rage”, monografie completă de peste 600 pagini, publicată la Paris în 1912, găsim toate cercetările lui referitoare la turbare, începând dela corpusculii Negri, până la nodulii Babeș-Lenz. Profesorul Marx sintetizează contribuția lui pe acest teren în următoarele cuvinte. „Se poate admite fără exagerare, că, după Pasteur, învățatul care a contribuit mai mult la cunoașterea

turbării și la perfecționarea tratamentului antirabic este V. Babeș”.

* * *

Părintele sero-terapiei. Dela Babeș ne-a rămas teoria imunității, baza tratamentului admirabil cu ser în infecțiuni atât de periculoase ca tetanos, difterie, cărbune, holeră, etc. Conform acesteia, prin serul animalelor vaccinate anterior împotriva unei infecțiuni se realizează o imunoterapie pasivă, adecă se introduc în organismul suferind anticorpi, substanțe de vindecare.

Discursul de recepțiune, ținut la Academia Română în 1895, tratează „Despre transmiterea proprietăților imunizante”. Principiile lui au fost puse în aplicare de Behring și Kitasato în producerea serului antidifteric. — În cartea sus menționată, intitulată „La sérothérapie” profesorul Marx apreciază contribuția savantului român în felul următor:

„Experiențele lui Babeș au fost făcute mai întâiu pentru imunizarea în contra turbării, însă Babeș a constatat însuși că e vorba de o lege generală. A putut proba aceasta în lucrarea sa apărută în 1889 (Ann. Inst. Pasteur), ca și în aceia din 1891”.

„Behring și Kitasato au arătat în 1890, că imunizarea poate să fie transmisă prin sânge, chiar împotriva tetanosului”.

„De aici rezultă, că ideea concepută pentru prima dată de către Babeș și aplicată sistematic în transmiterea imunității prin serul animalelor imunizate, adecă seroterapia este o lege generală”.

* * *

Concepția lui Babeș asupra cancerului. Cancerul, sau racul — cum se numește în popor după asemănarea lui cu racul de mare — a constituit, și, din nefericire, mai formează un mister al naturii. Creerul atâtor cercetători distinși n’a pătruns încă în esența acestui îngrozitor flagel. Nu se putea, ca o minte luminată ca a lui Babeș, să nu se frământa asupra dezastrului omninei, asupra creșterii de carne nouă (neformație, tumoră).

Cercetări asidue au fost întreprinse. În urma lor ilustrul anatomo-patolog ajunge la concluziuni de mare probabilitate, cunoscute în medicină sub numele de teoria lui Babeș. Pentru a-i reoglindi fidel cugetarea, redăm, după tratatul de anatomie-patologică generală care cuprinde cursul profesorului, cules de Dr. Marius Georgescu, și apărut în editura „Cartea Românească” 1921 (pagina 302—306), câteva idei fundamentale:

„Cauza carcinomelor pare a fi o predispozițiune embriona-

ră și o iritațiune ulterioară a epitelilor (strat de celule care tapisează anumite organe. N. R.)”.

„Cancerul se dezvoltă din țesut epitelial și anume în două feluri: din germeni rătăciți (conform teoriei lui Conheim N. R.), sau în urma unor iritațiuni foarte cronice, adică având o durată de mai multe zecimi de ani. În primul caz ne găsim în fața unei grupe de celule epiteliale, cari rătăcindu-se în locuri unde nu-și pot exercita rolul lor ca epitelii, vegetează în condițiuni anormale, și, din cauza acestor condițiuni schimbate, își modifică și proprietățile”.

„Se produce prin forța lucrurilor o selecțiune în descendența acestor celule. Multe atari celule pier, pe când cele rămase se adaptează din ce în ce mai mult nouilor condițiuni de existență, se obișnuiesc a nu exercita funcțiunea de epitelii protectoare sau secretoare, ci duc o viață independentă, nutrindu-se din țesăturile vecine, și făcând chiar invaziune în căile limfatice, ducând deci o viață parazitară, în detrimentul țesuturilor normale. Această preschimbare a celulelor va fi ajutată prin slăbirea organismului, fie prin bătrânețe, fie din diferite boale sau iritațiuni cronice”.

„Al doilea mod de formare al cancerului e următorul: Epiteliile normale, cari acoperă suprafața corpului, sau cari formează glande, sunt de mulțori expuse la vătămări din partea lumii exterioare, mai cu seamă în anume puncte, cari sunt totodată punctele de predilecțiune ale dezvoltării cancerului”.

Și mai departe (pag. 314):

„Cancerul nu începe ca un cancer, dar ca o iritațiune cronică banală, care de mulțori s'ar putea evita, dacă s'ar atrage atențiunea asupra pericolului la care se expun acei cari neglijează timp de zeci de ani diferite iritațiuni profesionale sau inflamațiuni cronice de cari sufer, căci din aceste iritațiuni cronice se dezvoltă în dese cazuri cancer. Babeș a constatat că 80% din cancere provin din iritațiuni lente și anume, pentru organele genitale, din inflamațiuni foarte cronice, atât de frecvente mai cu seamă la femei, din lucrarea cu substanțe chimice iritante în timp de zeci de ani, din expunerea unei părți a corpului la căldură mare în anume ocupațiuni, din boale de piele, ulcerațiuni, fistule, stricturi cronice, leziuni cronice de tuberculoză, lupus, leziuni cronice dentare, ulcer cronic al stomacului, ciroze hepatice cronice, leziuni cronice sifilitice, mai ales ale limbii, iritațiuni cronice prin tutun și lulea la buze și limbă etc.”

Astfel a conceput marele Babeș geneza cancerului. Dacă a avut dreptate sau nu, încă nu se știe. Cert este că în profilaxia tumorilor vederile lui continuă a fi călăuzitoare.

*

Combaterea pelagrei. Pelagra, boală răspândită cu deosebire în straturile populației sărace dela țară, bântue endemic în Vechiul Regat și Basarabia. Pielea neacoperită de haine a acestor bolnavi, adevă de pe mâini, față și piept, se roșește, devine aspră, pe urmă apar tulburări gastro-intestinale și, uneori, grave tulburări psihice, mergând până la nebunie (psihoza-pelagrosoasă).

Pentru explicarea patogenezei s'au emis multe teorii. După Sambon boala ar fi transmisă de anumite muște (simulide). Hipoteza parazitară incrimină anumiți paraziți specifici. Școala americană consideră pelagra ca o avitaminoză, cauzată de lipsa unei vitamine antipelagrosoase. După cercetările lui Babeș, boala are la bază alimentarea cu porumb stricat. Pe un fond de predispoziție, furnizat de alcoolism, sifilis, sau mizerie, toxinele din porumbul stricat produc cunoscutele leziuni anatomo-patologice, sub influința secundară a razelor solare. —

Pentru combaterea pelagrei Babeș a cerut: o alimentare mai omenească pe seama țăranilor; lege pentru reglementarea controlului de porumb alterat; introducerea pâinei și cartofilor în locul mămăligii; crearea coloniilor de pelagrosoși; și propagandă pentru hrana mixtă, propagandă la care a luat parte activă prin nenumărate scrieri și conferințe de popularizare.

În 1923 publică o monografie completă asupra pelagrei. Academia de științe din Paris îi acordă, din acest motiv, premiul Montyon.

*

Contribuțiuni importante în holeră, lepră, sifilis, tuberculoză. În 1913, cu ocaziunea războiului din Balcani, holera a izbucnit cu violență. În deosebi Bulgaria era bântuită de această molimă. Eminentul bacteriolog, în fața primejdiei de contaminare a țării sale, coboară în mijlocul suferinzilor, descoperă toate focarele, și, izolând la timp pe toți propagatorii de boală, apără țara sa de groaznică epidemie. Combaterea holerei are la bază, și astăzi, normele stabilite de Babeș, anume a) căutarea și izolarea bolnavilor, b) apa de băut să fie fiartă, c) dezinfectarea locuințelor și latrinelor, d) vaccinarea preventivă a locuitorilor din regiunile în pericol de contaminare.

În chestiunea leprei îi revine meritul de a fi demonstrat, că bacilul ei seamănă mult cu bacilul tuberculozei. — A descris corpusculii acido-rezistenți din bacilul leprei, pe cari i-a găsit și în măduvă, și în ganglioni. El a demonstrat că lepra e foarte contagioasă, transmisiunea putându-se face prin obiecte murdare, și că bacilul leprei, descoperit de norvegianul Armauer Hamzen, se așează întotdeauna intracelular, provocând formarea de noduli, cari poartă numele de lepromi. Lepromul mare, bubonul, se găsește, după dânsul, deseori în ganglionii limfatici și în peritoneu.

Din cercetările lui a rezultat dogma, că în profilaxia leprei se impune izolarea severă a celor atinși, așa cum se și practică de atunci în leprozerii. Este deocamdată unica armă de combatere.

În ce privește sifilisul, eruditul bacteriolog și anatomo-patolog, s'a ocupat atât de *treponema pallida*, cât și de leziunile sifilitice pe cari le produce. Leziunile prezintă o evoluție în etape. Le-a urmărit la microscop în mici amănunte. El a studiat alterațiunile vasculare specifice, caracterizate prin proliferarea de endotel și manșonul perivascular, format din celule de reacțiune defensivă, delă folicolul infecțios elementar, până la goma terțiară și sifilisul nervos.

Deosebirea între leziunea sifilitică și cea tuberculoasă se face uneori cu mari dificultăți. Maestrul microscopului, histopatologul desăvârșit era pasionat de diferențierea acestor alterațiuni. Ce fel de criterii l-au călăuzit în studiul diagnosticului diferențial? „Bacilul tuberculozei intră în celulele endoteliale, și provoacă o sporire particulară, o cariochineză. Alte celule, de aceeași origine, se transformă în celule gigante. Produsul caracteristic al bacilului Koch, nodulul numit tubercul, are structura formată din celule gigante înconjurate de celule epiteloide, leucocite embrionare, și o zonă de rețea fibrinoasă. Bacilul se găsește între aceste celule, uneori în interiorul celulei gigante. Celulele astfel adunate, sub influința pe care o exercită baciliile morți și toxinele lor, suferă o coagulare, o topire, o caseificare. În tuberculoză prevalează celulele epiteloide (asemănătoare celor epiteliale), iar țesutul fibros e mai rar. În sifilis caseificarea e mai întinsă, mai omogenă, mai compactă, și la microscop se mai vede structura, deși celulele nu se mai colorează. Macroscopic se degeneratează caseoasă tuberculoasă seamănă mai

mult cu un cartof fiert, pe când masele necrotice ale sifilisu-
lui seamănă cu cartofi nefierți”.

„In neoplaziile sifilitice vasele sunt mai cu seamă astupate, îngro-
șate, scleroase și cu mult țesut elastic, pe când în tuberculoză
vasele sunt rare și de multe ori înlocuite cu celule gigante, for-
mând de obicei centrul unui tubercul, mai mult sau mai puțin
limitat” (Babeș: *Tratat de anatomie-patologică generală* 1921).

* * *

Alte două studii favorite: fagocitoza și monstria. Lupta or-
ganizmului împotriva microbilor, încăerarea dintre ei și resor-
turile de apărare ale corpului se cunoaște ca una din cele mai
aprigie. Mulți învățați au încercat să pătrundă în tainele proce-
sului de vindecare naturală.

Metschnikoff, un savant rus, a susținut cea mai seducă-
toare teorie: că în fața primejdiei, în fața microbilor, apar pio-
nerii sănătății, anumite celule cari devorează, cari mănâncă mi-
crobii. Pe acestea le-a numit fagocite, iar procesul: fagocitoză.

Reluând cercetările lui Metschnikoff, Babeș, n'a putut ve-
rifica în întregime procesul de fagocitoză. După dânsul microbii
măncați nu sunt morți, își pierd numai virulenta prin degene-
rare, cauzată la rândul ei de lipsa de hrană. Microscopul i-a
desvăluit, în lungi ore de trudă, că microbii sunt numai slăbiți,
iar această slăbire se datorește mai mult unui ser de apărare.
„Acest ser e cauza imunității și nu celula care înglobează mi-
crobii”. În bătrânirea omului, senilitatea, rămâne departe de a
fi o operă de fagocitoză, cum credea Metschnikoff. Leucocitele,
din cari se compun majoritatea fagocitelor, nu determină viața
omului. Colaborează mai mulți factori, ereditari și câștigați. Re-
cunoaște însă, că fagocitoza există, și că este chiar un fenomen
înteressant, dar de ordin secundar.

Abaterile în dezvoltarea fătului, anomaliile congenitale, în
grad mic, cum ar fi șase degete la mână în loc de cinci, sau,
în grad mare, cum sunt monstria cu două capete, sau trei pi-
cioare etc., au format pentru Babeș o altă temă de aprofundare.
Predispozițiunea misterioasă ar rezulta, în asemenea cazuri, din
colaborarea multor factori vătămători, înăscuți și câștigați. Boa-
lele mamei, o lovire, intoxicațiuni, inflamațiuni, accidente în
timpul de dezvoltarea a fătului, pot provoca, pe lângă predis-
pozițiunea ereditară, cele mai variate anomalii de dezvoltare.
Există monstruoziități prin defect, prin rătăcire și confuziune

de celule, și prin exces de dezvoltare parțială. Colecția de monștri a lui Babeș este una din cele mai variate din toată lumea.

* * *

Intre fondatorii bacteriologiei. Decând Pasteur a descoperit microbii, medicina s'a îmbogățit cu o ramură vastă, cu studiul organismelor unicelulare, cu bacteriologia. Fondatorii ei sunt puțini la număr. Abia câțiva devotați: Cornil, Roux, Koch, Behring, etc. Intre aceștia Victor Babeș, figurează pe primul plan.

A fi cercetător de microbi înseamnă a dispune de cunoștințe imense, răbdare supraomenească, sânguință nemărginită, tragere de inimă pentru muncă migăloasă, iubire pentru lumea microscopului și de mult talent. Se mai cere o preocupare perpetuă, zi de zi, oră de oră, și desinteres material absolut. Din cauza amintitelor calități excepționale, numărul bacteriologilor de seamă a rămas extrem de redus. — Și între cei puțini, savantul român s'a ridicat la rangul de autoritate.

Înainte de toate se cuvine a reaminti tehnica desăvârșită a marelui bacteriolog. Cu o rară intuiție își perfecționa personal metoda de colorare, își crea medii de cultură, și urmărea nașterea, viața și moartea micro-organismelor. Astfel se explică faptul extraordinar că a descris 44 microbi noi.

Desigur că în medicină totul se supune verificărilor permanente. Multe se schimbă, achiziții vechi se abandonează, dogme se răstoarnă. Dar oricâte transformări ar fi suferit bacteriologia, din opera marelui maestru câteva cizelări de perfecțiune rămân mereu neclintite. Asemenea descoperiri definitive sunt corpusculii Babeș-Ernst din bacilul difteriei și babesiozele.

Colorând bacilul difteriei cu coloranți de anilină, cum este albastrul de metilen, sau fucsina fenicată, în corpul lor se evidențiază mai multe vacuole, iar la unul sau ambele capete corpusculi mult mai intens colorați decât în rest. Ei poartă numele descoperitorilor, sunt corpusculii Babeș-Ernst.

La 1888 descrie o boală la bovidee, endemică în regiunile băltoase. Aceste observațiuni formează la 1889 subiect de comunicare la Academia de Medicină din Paris, sub numele de „Hemoglobinuria boilor sau Tristețe”. În sângele animalelor Babeș descoperă prezența de corpusculi sferici, numiți haemato-coccus. Mai târziu, la 1892, găsește aceeași boală la oi, cunoscută în popor sub numele de cărceagul oilor. Agentul patogen se cheamă pirosooma. În bacteriologie a trecut definitiv sub titlul

de „Babesia ovis”, iar boalele sub acela de „Babesioze”. Se cunoaște Babesia bovis, canis, equi și hominis.

* * *

Ne oprim aci cu reprivirea succintă asupra unor realizări din opera marelui bacteriolog și anatomo-patolog. Cât de sumară, cât de incompletă ar fi conturarea lor, totuși reliefează întrucâtva contribuția lui la progresul științei medicale. — Socotim că n'a exagerat cu nimic elevul și colaboratorul său, regretatul neurolog G. Marinescu, numindu-l întemeietorul medicinei românești. Alții l-au numit, cu drept cuvânt, Pasteur al României. Desigur că pentru români opera lui înseamnă o mândrie, iar pentru omenirea întreagă, mare binefacere. Babeș a salvat mii de vieți de la moarte, suferință și mizerie. Operă sublimă, operă divină.

Țara întreagă, omenirea universală îi proslăvește memoria. Iar colțul de pământ, leagănul familiei Babeș, Banatul, își aduce aminte cu pioasă recunoștință de locul însemnat pe care îl ocupă în galeria marilor săi medici de altădată, acela care a fost doctorul Victor Babeș.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vincentiu Babeş

Amintiri de Dr. Ilie Groşianu.

În cuvântarea Sa ținută la 30 Mai c. la Academia Română, Majestatea Sa Regele a zis: „...un simbol își are deosebita lui însemnătate. V'ați gândit... de a face o permanentă legătură între trecut și viitor... ați dorit prin acest gest să aduceți în mijlocul Domniilor Voastre sufletele acelor mari făuritori ai Țării noastre de astăzi... *legătura între ceace a fost eri și ceace trebuie să fie mâine.* În toată dezvoltarea culturală a României, *pe zi ce trecem și cu orice timp în care facem un pas înainte, în sufletele noastre nu trebuie să uităm ceace a fost trecutul nostru, căci pentru întărirea culturală a țării noastre trebuie să desgropăm temelii vechi și pe aceste temelii de altădată să clădim construcția cea mai frumoasă și cea mai strălucitoare a culturii României de mâine...*”. Apoi a treminat: „În dorința ca să arătați toți *cum se știe să se lege un trecut cu un viitor*”.

Cuvintele regale se potrivesc de minune și cu galeria marilor dispăruți ai Banatului și'n Pantheonul amintirilor noastre loc luminat, loc de cinste i se cuvine și acelaia care a fost Vincentiu Babeş.

În rândurile de mai jos încercăm să reînprospătăm amintirile cari ne cheamă spre acest aprig luptător național al Banatului nostru.

Intreg românismul din fosta monarhie, începând dela 1861, era condus de „comitetul național” și până la 1892, în fruntea lui a stat Vincentiu Babeş, care a fost ales în 4 rânduri deputat al cercului nostru dela Sasca Montană. În această calitate, numele lui, acolo la Sasca a rămas și până în ziua de astăzi — un simbol, care și acum îndeamnă și aprinde...

În tinerețele mele am avut fericitul prilej să trăiesc trei ani și jumătate în familia Mocioneștilor și alți cinci ani în biroul avocațial al lui Babeş, la Budapesta. Nu e de mirare deci că „pe drumul lung și cunoscut mai trec din vreme'n vreme”

spre aceste două familii ilustre de al căror nume e legată întreaga istorie a renașterii noastre naționale, toate evenimentele mari politice din cea de a doua jumătate din secolul trecut.

Fie ca deputat în parlamentul Ungariei, unde a luptat decenii întregi cu energie neînfrântă pentru apărarea drepturilor naționale ale poporului român din Ungaria, fie alături de marele Șaguna, având partea leului la reînființarea vechei noastre metropolii, Vincentiu Babeș a binemeritat dela națiune.

Director al învățământului din Banat, pe românii bănățeni i-a ajutat mai mult în lunga și spornica lui viață. Până la adânci bătrânețe venea la noi în Banat, poposind vara la cuscrul său *Sofronie Liuba* fost învățător din *Măidan*. Toată lumea îl cunoștea și-l adora ca pe un patriarh, numindu-l „*Babeș cel mare*”. Numele lui era un strigăt al învingerii. În copilăria mea, când ajungeam noi copiii pe culmi sau pe vârfuri de stânci, strigam „să trăiască Babeș!” — reminiscențele acestea sunt din însuflețirea cea mare pe care am supt-o din sânul mamelor noastre, în luptele politice purtate cu glorie de poporul nostru pe acele vremuri. La 1884 eu priveam actul alegerii lui Babeș din pragul unei case, purtat de mână de mama mea, căci abia împlinisem 3 anișori. — Însuflețirea aceasta a trecut în sânge și numele lui Babeș a devenit proverbial în părțile noastre.

În Banat cerceta adeseori familia *Mocioneștilor, la Foeni, Birchiș, Bulci și Căpâlnaș*, care l-a considerat de cel mai vrednic aderent și amic al ei. Începând cu Petru și Andrei Mocioni, apoi Ecaterina, Antoniu, George, Zeno, Alexandru și Eugeniu, toți au ajutat pe învăpăiatul naționalist Babeș în toate acțiunile lui naționale. Cu acești protectori ai românismului îl vedem muncind din tinerețe și până la adânci bătrânețe în toate cauzele mari ale neamului nostru. Familia Mocioni n'a avut nici când aderent mai sincer, iar sutele de subvenții și burse, ajutoare bănești prin cari s'a făcut nemuritoare această ilustră familie, făcând în vremuri grele posibilă înaintarea noastră culturală, prin sfatul înțelept al lui Babeș, ajungeau la cei mai vrednici. Toți fruntașii noștri depe acele vremuri erau stipendiații familiei Mocioni.

Vastele biblioteci dela Căpâlnaș și Birchiș tot sub îngrijirea lui Babeș s'au îmbogățit cu cele mai prețioase cărți referitoare la trecutul nostru. Jurnalisticei noastre, începând cu „*Albina*” lui Babeș, tot familia Mocioni i-a asigurat existența.

De pe la 1900 — fiind de 80 de ani — Vincentiu Babeș

s'a retras cu totul, totuși nici cele mai adânci bătrânețe nu l'au împiedicat să cerceteze pe membrii familiei Mocioni la Budapesta sau la vetrele lor din Banat. În tot anul, de obicei după Paști la întoarcere dela ședințele Academiei Române, al cărei membru a fost încă dela înființarea ei și unde mergea tot mai rar răzimat de brațul fiului său Victor, marele bacterolog, tot membru și el al acestei înalte instituțiuni culturale. La academie a făcut și comunicarea despre „Viața lui Andrei Mocioni“, iar în „Enciclopedia Română“ tot Babeș a scris „Monografia familiei Mocioni“, deși nu în întregime, îmbolnăvinduse greu în Ianuarie 1901. Toate acestea le-am auzit din gura lui Babeș. L-am cunoscut în luna August 1900. Plecat la universitatea din Budapesta, norocul m'a dus din primele zile în biroul avocatului *Dr. Emil Babeș*, fiul marelui Babeș. Peste câteva zile am fost trimis cu unele dosare la *Vincentiu Babeș*. Am tresărit. Amintirile copilăriei m'au împresurat. Nu știam că marele Babeș mai trăiește încă, căci în liceul maghiar ne era interzis citirea puținelor ziare românești. Și începând de atunci și până la moarte l-am cercetat aproape zilnic când stam la Budapesta. Îl preocupa un singur lucru: Cauza sfântă și mare a bisericii noastre. În Congresul Național-bisericesc dela Sibiu să decisesse punerea în curgere a procesului contra bisericii sârbe pentru recăștigarea mănăstirilor din Banat: *Mesici*, *Bezdin* și cea a *Sfântului Gheorghe*, despre cari Babeș credea, că sârbii nu pot dovedi a fi întemeiate de dânșii, iar noi le pretindem de ale noastre, fiind situate între români. La despărțirea ierarhică a bisericii noastre de către sârbi, chestia mănăstirilor a rămas nerezolvată ca și a unor comune mixte din Banat, dintre cari unele și-au recăștigat averea numai prin procese lungi și costisitoare, iar altele tot mixte au rămas sub ierarhia bisericii sârbești și până în ziua de astăzi. Însărcinat de Mitropolitul *Ioan Meșianu* și de comisiunea pentru despărțirea ierarhică, Babeș — cu sânguința unei albine — aduna la acea etate înaintată multe, foarte multe documente privitoare la originea mănăstirilor ca apoi într'un memoriu să argumenteze și să adeverească justa pretențiune a românilor, iar eu copiam caligrafic toate aceste documente. În congresul național dela 1900 — deși octogenar — Babeș ținuse o vorbire în această chestie a mănăstirilor, cuvântare plină de argumente istorice bine grupate, cari denotau o perfectă memorie și judecată. Dintre autorii consultați de Babeș în acest sens, îmi aduc aminte de *Theiner*, *F. Pesthy* și *Szent-*

kláray, apoi amintea o mulțime de autori slavi, opuri scrise în limba paleoslovenă, pe care bătrânul Babeș, ca și pe cea sârbă, o cunoștea foarte bine, fiind crescut la sârbi. Se plângea adesea, că nu avem slaviști și că e mare pagubă aceasta, căci în limba paleoslovenă sunt scrise multe date importante ale trecutului nostru, mai cu seamă despre „chinezate“, despre cari susținea — ca și despre istoria noastră începând dela Romani și până la întemeierea Principatelor, că singurul bărbat, în stare să scrie istoria acestei epoci atât de întunecate ar fi fost *profesorul Dimitrie Onciu*, decedat apoi și el.

Datele istorice adunate și spicuite, bătrânul Babeș avea răul obicei să le scrie pe hârtiuțe foarte mărunte, unele cu litere microscopice și greu de descifrat, chiar și pe plicurile scrisorilor primite. Pentru acest motiv greu le copiam. Hârtiuțele acestea apoi legate cu fășii late de hârtie groasă erau bine păstrate, însă așa de bine, că trebuiau ceasuri întregi căutate. Slăbit la vedere, orice scrisoare o ducea până aproape de ochi, scrutându-o cu un ochiu închis și prin ochelari foarte măritori. Căutându-și însemnările prin rafturile bogate ale bibliotecii, da peste altele, le frunzărea pe acestea, cari se aglomerau și începând să-mi istorisească conținutul lor, se abătea de multe ori dela obiect. O parte bună a acestui memoriu am descris-o și am multiplicat-o la șapirograf, fiind onorat de bătrânul Babeș cu suma de 100 florini, bani mulți pe atunci pentru un student ca mine! Aceste însemnări au servit apoi ca dovezi în procesul intentat pentru mânăstiri, contra sârbilor, la sfatul împăratului dat metropolitului nostru în audiențele dela 1901 și 1902, — cum mi-a spus Babeș.

Obiectul de căpetenie, pot zice unicul, al convorbirilor zilnice cu mine — era istoria neamului. Membru în secția istorică a Academiei Române, el s'a ocupat îndelung și temeinic cu cercetările istorice, iar biblioteca lui era un adevărat laborator de istorie. Prima și bogata lui bibliotecă a ars la anul 1875, căzând pradă focului multele-i însemnări, dar o comoară nouă se strânsese pe la anul 1901 și apoi mai târziu eu însumi am pachetat nouă lăzi mari cu cărți primite în parte dela Academia Română, iar cele mai multe cumpărate pe banii familiei Mocioni. Toate aceste cărți au fost apoi expediate la Căpâlnaș pe adresa familiei Mocioni, unde peste 2—3 ani le-am aflat nedespachetate și apoi împreună cu d-șoara Ecaterina de Mocioni, contesa Teleky, le-am despachetat și le-am așezat în

biblioteca Mocioneștilor. O parte mare a însemnărilor au rămas în posesia fiilor lui Babeș, morți și ei: Emil și Titus.. Unde vor fi ajuns aceste însemnări prețioase, — nu am cunoștință.

Lucrând împreună în bibliotecă, îi plăcea mult bătrânului Babeș să-mi vorbească de sfinții slavilor *Ciril și Metod*, despre cari da cu socoteala că ar fi fost Români de origine. Aceasta era obiectul de predilecțiune al povestirilor lui și-mi spunea că și papa dela Roma i-a cinstit intercalându-i pe acești sfinți ortodocși în șirul sfinților catolici și săvârșindu-le pomenirea în ziua de 7 Iulie la calendar. Mă inițiasă binișor bătrânul în chestia bogomilismului, explicându-mi rostul proverbului maghiar: „I-a părăsit ca Sf. Pavel pe valahi“ — în sensul că apostolii sectei paveliene fără nici un succes de prozelitism au fost nevoiți să plece aiurea dintre români. Ii mai plăcea să vorbească despre Șaguna și Inocențiu Micu-Klein; cum scopul vieții amândurora a fost unui și același, totuși I. Micu-Klein — idealist și fanatic — predica adevărul fără înconjur și pentru aceasta a trebuit să moară în exil.

Șaguna era mai diplomat, știa să se folosească de oameni și de slăbiciunile lor! Părerile lui Babeș despre Șaguna difereau mult de cele ale istoricilor: Spunea de ex. că Șaguna a fost absolutist și așa îmi explic sentința regretatului arhiepiscop *Filaret Musta* dela Caransebeș care, istorisindu-i eu odată amănunte despre Vincențiu Babeș, mi-a zis scurt: „Nu a fost omul lui Șaguna!“ Mi-a arătat bătrânul Babeș proiectul original al „Statutului organic“ elaborat de Șaguna, proiect conceput în spirit absolutistic și am văzut cu ochii mei observațiile făcute de Babeș pe „margo“ ca numai așa apoi statutul organic să devină democratic și baza sinodalității bisericii noastre. Imi istorisea că pe Șaguna l-a văzut mai întâiu la *Karlovăț* la curtea patriarhului sârbesc, student fiind încă dânsul pe atunci. Spunea că în nenumărate rânduri l-a cercetat, iar odată rugat fiind de *Eliade Rădulescu*, părintele literaturii române, a intervenit la Șaguna în interesul celui din urmă „excomunicat“ de Șaguna pentru spiritul prea liberal al scrierilor lui.

Imi istorisea cum pe la anul 67—70 trecând Șaguna dela Viena spre Băile Herculane foarte mâhnit i-ar fi zis: „Lieber Vicea“ (Vincențiu pe sârbește) „Alles ist verloren“! adică „Dragă Vincențiu totul e pierdută“. Se schimbase politica domnitorului; după înfrângerile din Italia și Boemia, Franz Iosef fu nevoit să dea mâna Ungurilor inaugurând politica nefastă a dualismului.

Atunci luară ființă planurile himerice de desnaționalizare ale ungarilor, dându-li-se mâna liberă dincoace de Leita. Am văzut cu ochii mei o colecție de *19 epistole originale de ale lui Șaguna* adresate lui Procopie Ivacicovici și scrie în limba slovenă. Nu cunosc cuprinsul lor, dar Babeș îmi spunea că nu l-a dat la iveală, căci nu voia să compromită pe Șaguna...; că la moartea lui, Nicolae Popea, Ilarion Pușcariu și alții ar fi ajuns în posesiunea actelor lui Șaguna, fapt pentru care multe scrisori, date și protocoale de ale lui Șaguna lipsesc cu totul. Vorbea cu evlavie despre *Odobescu, Avram Iancu, Hurmuzache și G. Barițiu*.

Despre familia *Corvinilor* spunea că a mântuit creștinătatea de urgia turcilor, că era fala și mândria neamului nostru, că dispunea de o bogăție mare, care s'a împrăștiat fără de urmă, stingându-li se neamul cum s'au pierdut pentru neamul nostru atâtea familii nobile din Ardeal: Iosika, Barcsay, Nopcsa, Teleki, etc. și miile de familii nobile din Banat.

*

În vara anului 1900, atras de istorisirile mele despre ruinele unei mănăstiri dela locul numit „Boiște“ din codrii cărbunariilor, ne-a cercetat la *Sasca Montană*, însoțit fiind de bunii români de pe vremuri înv. Sofronie Liuba din Măidan și I. E. Tieranu din Oravița în cadrul unei adunări a „Asociațiunii“. În sala cea mare a societății culturale de acolo care îi poartă numele, a ținut și un discurs cultural, apoi însoțit de frunțașii locului a suit în comuna Cărbunari unde în casa preotului Ion Gropșianu a conăcit o noapte și a cercetat și „Boiștea“, numire explicată de el „locul bătăliei“. Întrebând pe tatăl meu că se dorește să facă din mine, acesta i-a răspuns: „Vreau să-l fac domn, Magnifice!“ „Nu domn, ci slugă poporului; nu de domni avem lipsă, ci de oameni credincioși neamului!“

*

La Budapesta Vincențiu Babeș locuia în districtul IV. Bulevardul Vămii No. 4 etaj I. No. 11, peste drum de hala centrală, iar biblioteca era într'o cameră spre strada Sării cu intrarea închisă spre stradă. Sala era luminoasă și ticsită de cărți; însemnările le ținea în plicuri folosite și întoarse pe dos; cerneala 'n călimară era stricată; penele de scris tot așa; abia mai putea scrie cu ele, folosind și pene de găscă; în timpul din urmă jurnalele și revistele rămăneau nedesfăcute, căci nu le mai putea ceti. Primise dela Academia Română spre cenzurare

două volume ale d-lui prof. *Nicolae Iorga*, dar erau atât de mărunț tipărite, că nu le-a mai putut ceti; m'a rugat să i le cetesc și mi-a dictat recenziunea lor; erau: „*Documente din arhivele Bistriței*“. Boala din iarna anului 1901 l-a lovit greu, dar sprinten a rămas și mai târziu. În luna Paștilor din acel an împreună cu Eugen Mocioni și cu cei doi fii mai mari ai lui: Petru și Alexandru, elevii mei, am fost invitați la prânz la dânsul; memoria-i slăbise, își freca fruntea ca să-și reamintească oameni și fapte din trecut. Spunea că s'a sfârșit cu el și că se apropie de moarte. Iși pierduse încrederea chiar și în cei mai deaproape; nu spera să ne reculegem vreodată, fiind de credința că numai zguduiri din afară vor schimba soarta neamului nostru. Despre creștinism zicea că și-a trăit traiul, preoții slăbind prea mult în credință. Și era dureros să-l ascuți vorbind astfel la sfârșitul unei vieți fără de odihnă; jumătate de secol și mai bine în slujba unui neam oropsit ca al nostru. Tocmai pe atunci pierdusem noi românii procesul bisericesc cu sârbii din *Fabricul Timișorii*, o cauză dreaptă și sfântă și această lovitură l-a atins prea dureros.

Babeș era mic la statură și la bătrânețe uscățiv la înfățișare; pasul i se mărunțise, spatele i se garbovise, părul capului des și barba scurt tunsă, totuși nu albe, ci sure. Fața-i era brăzdată de vreme, ochii ageri dar blânzi și când îți vorbea, te priveau drept în față și pubilele lor se măreau încontinuu. La ochiul drept avea în geană o aluniță — cum se zice, — care la dorința lui a rămas și pe bustul lucrat de sculptorul bănațean A. Liuba, al cărui protector a fost. O cravată mare albastru închisă acoperea aproape în întregime albul cămășii, iar în cravată era înfiptă o monedă, — chipul divului *Traian*, despre care atât de cu drag povestea, susținând că soția lui Traian — împărăteasa Plotina, era creștină. Imbrăcămintea bătrânului academician era modestă și învechită; purta pălărie tare și avea un dulap plin cu ghetе: „nu în zadar am bătut atâtea drumuri“ — îmi zicea bătrânul. Flori erau întotdeauna în cameră, chiar și buchete artificiale: „Avem față mare la casă“ observa glumind cu nepoată-sa. Pe perete tabloul celebrului M. Munkácsy: „Isus înaintea lui Pilat“ „Ecce homo!“; apoi una cu inscripția „Göthe cercetându-și iubita“ și „O româncă“, o icoană care îi plăcea mult. Într'un dulap o mulțime de monete romane, despre cari zicea, că le donează „Asociațiunii“ și apoi cioburi complete din cădelnița patriarhului Arsenie Cernovici.

Această cădelniță de aur, renovată frumos, a donat-o apoi pe seama mausoleului familiei Mocioni din *Foeni* împreună cu cărbunii și tămâia necesară. Și acum se păstrează acolo.

Ultima oară când l-am cercetat acasă m'a primit bine, era vesel și m'am bucurat și eu mult, căci nu-l văzusem de lungă vreme. Am stat aproape două ore; era „cursul de istorie și literatură națională” cum numeam noi aceste convorbiri, în cari eu aveam mai mult rolul tăcerii, sau al întrebărilor. Mi-a vorbit și atunci despre bogomilism. La plecare m'a însoțit până la ușă, mi-a istins mâna pe care de obicei i-o sărutam la plecare și m'a întrebat: „Unde mergi?”. I-am răspuns: „Afară e frumos, magnifice, merg pe malul Dunării la plimbare. „*Acuși mă duc și eu!*” — mi-a răspuns. Sunt ultimele cuvinte auzite din gura marelui anteluptător național; mi s'au întipărit în suflet și chiar în momentul când mi le-a adresat simțeam adevăratul lor înțeles. La 3 Februarie 1907 Vincențiu Babeș și-a dat nobilul suflet în etate de 86 ani. Rămășițele pământești ale marelui român au fost înmormântate la 5 Februarie în cripta familială din *Albertfalva* în apropiere de Budapesta. Arhimandritul Augustin Hamzea, starețul mănăstirii Bodrogului, trimis din partea episcopului dela Arad i-a făcut prohodul; Academia Română era reprezentată prin trimișii săi; delegațiuni din întreg Banatul i-au făcut marelui fiu al Banatului ultimile onoruri.

„Tribuna” depe acele vremuri scria atunci: „Mult vor avea de scris de aici încolo cei ce călăuziți de adevărul istoric, vor căuta să adune piatră peste piatră, întru înălțarea numelui *Vincențiu Babeș*, încununat de aureola veșniciei”.

*

Șirele de mai sus nu au pretenția actualității, căci le-am scris aproape în întregime în ziarul „*Drapelul*” din *Lugoj la 1908*, cu ocaziunea împlinirii unui an dela moartea celui din urmă și celui mai celebru reprezentant al epocii noastre de re-deșteptare națională, care a fost Vincențiu Babeș. În cadrul unei conferințe ele au fost comunicate și într'o ședință a Societății culturale „*Vichentie Babeș*” la anul 1921 cu ocaziunea împlinirii unui secol dela nașterea lui, totuși e bine să fie reîmprospătate.

„*S'ar săvârși o nedreptate împotriva memoriei sale — zice D-1 prof. Iorga, dacă nu s'ar recunoaște că prin cunoștințele sale de drept, de istorie, prin elasticitatea lui de spirit, prin ușurința lui de vorbă și prin talentul de a umbla cu oamenii mari, el a reprezentat bine pe Români de confesia și din ținutul lui*

și astfel a adus servicii neamului”, iar D-I Sever Bocu îl caracterizează în următorul chip: „Babeș a fost un cancelar al neamului nostru din Ardeal și Banat, într’o anumită epocă. El îmbrățișa cel mai larg orizont al Românilor din Ardeal și Banat. El vedea chestiunea noastră prin unghiul destul de vast pe atunci al Vienei, Budapestei și Bucureștiului deodată”.

Azi abia mai sunt câțiva dintre cei cari au cunoscut personal pe Vicențiu Babeș. Nici academicienii nu-l mai cunosc. Bustul lui îl avem lucrat de regretatul sculptor bănățean Alexandru Liuba și Alexandru Pop. Tot un sculptor bănățean, d-I prof. Romul Ladea a terminat zilele acestea un al treilea bust a lui Vicențiu Babeș la etatea de 50 ani. E destinat pentru comuna natală a lui V. Babeș, Hodoni, din județul Timiș-Torontal, unde va fi desvelit în curând, când și osemintele lui aduse dela Budapesta vor fi așezate spre veșnică odihnă în biserica din Hodoni după ultima lui dorință.

Avem și câteva fotografii de ale lui Babeș la Căpâlnaș în posesia familiei Mocioni, între cari una în costum național, cum se prezentau deputații români în parlamentul dela Budapesta la anul 1861. Mai există o icoană litografiată din ediția ziarului „Albina” de pe la anul 1870, pe care am văzut-o la societatea culturală „Petru Maior” din Budapesta și Institutul Social din Timișoara și alta în anuarul „Societății” pentru creierea unui fond de teatru din Brașov de pe la anul 1899. Cel mai frumos portret al lui Vicențiu Babeș, portret lucrat în oleu, l-am văzut în sala de ședințe cea mică a Academiei Române din București, reprezentându-l ca octogenar spre sfârșitul rodnicei sale vieți. Discursurile parlamentare ale lui V. Babeș și cuvântările lui ținute pe la diferitele conferințe ale partidului național român se află în „Cartea de Aur” a d-lui T. V. Păcațianu și în Memorialul conferinței naționale la anul 1881 la Sibiu, iar autobiografia lui în vol. I. al „Enciclopediei Române”, biografie pe care mai la vale o reproducem în întregime pentru faptul că această carte din zi în zi devine mai rară. (Cf. Dr. C. Diaconovich: Enciclopedia Română. Sibiu, 1898. Vol. I. pag. 341—343.

„Familia română Babeș din Banat se trage din Ardeal, de sub Bucegi. Pe timpul stăpânirii turcești din Banat (1554—1716) cu oastea cutărui domn ardelean, a venit un Babeș, vestit vânător, care greu vulnerat lângă Timișoara, s’a scutit în pădurea Zăbran, iar reculegându-se s’a așezat în comuna română vecină Sânt-Andraș. Pe le 1770—1780 Români din această comună siliți fiind de guvernul împ. Maria Terezia de a se muta

mai spre Mureș, pentru de a face loc coloniștilor șvabi, aduși din Bava-
ria, cu un fruntaș al lor Iacob B., au întemeiat comuna **Odonii** (Hodony).
La 1806, moș Iacob B. a adoptat pe Mitru Iancu Maldea, dascăl tânăr,
dându-i de soție pe nora sa Ruja, rămasă văduvă după răposatul său unic
fiu, Pavel B.

Rămânând această căsătorie fără copii, moș Iacob, la anul 1817 a
adus pe Grigorie, fiul Rujei din prima ei căsătorie cu **Ion Călușeru** și i-a
dat numele său familiar. Ion Călușeru din Moșnița își deriva neamul de la
un „chinez” cu același nume, din satele Strâmtura și Călugărenii, din
districtul nobilitar rom. al Comiatului. Din căsătoria lui Grigorie Călușeru
s'au născut 2 fii: Vichente, la anul 1821 și Isaia, la 1826 (cest din urmă
† 1887).

VINCENȚIU BABEȘ,

a fost crescut de moșul său adoptiv Mitru M. Acesta, ca cărturar, trăind
în intime relațiuni cu **Țichindeal**, preotul comunei vecine Becicherecul
mic și cu încă mai învățatul „moș Mihai Roșu” din Jădani, din sfatul
acestora destinase pe nepoțelul său pentru preoție, deci l-a dus la **Timi-
șoara** în vestita școală română dela biserica Sf. Ilie, de unde curând a
trecut la școala **sârbească** și prin clasele normale germane din cetatea Ti-
mișorii, apoi la clasele gimnaziale din Timișoara, **Seghedin** și **Carloviț**
cele două liceale în Seghedin: apoi la cursurile teologice din Arad, înfine
la cursurile juridice dela universitatea din **Budapesta** de unde la 1846 s'a
reîntors la Arad cu titlul de jurat-notar al Tablei reg. judiciare. Curând
după aceasta a fost numit profesor la pedagogiul rom. din Arad; la 1848
a obținut diploma de avocat, iar la 1849 a fost chemat a administra ca
director 3 dinstricte cca pentru 500 școale rom. rur. din Banat; în curând
însă el a fost rechemat la Arad și trimis cu plenipotență la Viena, pentru
de a reprezenta dieceza Aradului și interesele poporului român dela Mu-
reș și Crișuri în deputațiunea cea mare a tuturor românilor din imperiul
habsburgic, care cu Șaguna, Popasul, Barițiu, Bărnuțiu, P. Mocioni, E. Hur-
muzache, Laurian, etc. în frunte încă din Decemvrie 1848, chemată de mi-
nisterul împărătesc, se afla în funcțiune dar în sânul căreia, din cauza
revoluțiunii maghiare, părțile dela Mureș și Crișuri nu erau reprezentate.
Babeș în această misiune, dela Decemvrie 1849, a fost aplicat pentru lu-
crări mai vârtos de translatură în ministerul împărătesc de justiție, iar
cu începutul anului 1851, reorganizându-se înalta curte de justiție și ca-
sațiunea pentru imperiul întreg, a fost numit secretar de senat la cea curte.
La 1860 a fost înaintat la rangul de c. r. secretar aulic, iar după separa-
rea administrațiunii Ungariei, la 1862, a fost chemat la cancelaria aulică
a Ungariei de referent pentru cauzele criminale și grațiale, de unde peste
un an a fost numit și trimis judecător la tabla reg. din Budapesta și re-
ferent la septemvirat. Într'aceia convocându-se la 1860 așa numitul „Con-
siliu imperial înmulțit”, Babeș a publicat cunoscuta broșură: „**Die
Schprach- und Nationalitätsfrage in Österreich von einem Rumänen**”,
care pleda pentru unitatea monarhiei și egalitatea tuturor popoarelor ce
o compun și semnala grelele turburări și pericole, ce au să urmeze dacă
maghiarilor li s'ar încuviința dualismul, pe bazele istorice, cum stăruiau
ei din răspuțeri. După câteva săptămâni această broșură-program a apărut

și în a doua edițiune inmulțită; ea a fost foarte bine primită și mult lăudată din partea naționalităților asuprite și chiar din partea sferelor mai înalte, pe cât acelea pe acel timp țineau morțiș la unitatea mnaorhiei. Prin această publicațiune Babeș a devenit politic, respectat și conlucrarea lui a fost căutată atât de membrii români ai consiliului imperial, precum și la toate deputațiunile, ce ani de rândul veneau din partea românilor cu gravaminile și postulatele lor la curtea împărătească din Viena. Cele mai multe petițiuni și memorii depe acel timp sunt opera lui Babeș, sau cu ajutorul lui făcute. La 1861 convocată fiind Dieta Ungariei Babeș a fost ales în cercul român dela **Sasca Montană**, unde el nici nu candidase. În adunarea reprezentanților țării ungurești Babeș a apărut cu toată energia autonomia Transilvaniei, și cu alți zece deputați români au pus temelie la creierea partidului român-național, astfel inițiind de sus o aprigă luptă cu șovinismul și contra egemoniei maghiare. La 1864 dându-li-se românilor ort. metropolia și încuviințându-se separarea lor de către biserica sârbească, deși în condițiuni destul de oneroase și dăunătoare pentru români, la opera atât a elutrii metropoliei, a desfacerii practice de ierarhia sârbească suprematisătoare, cât și a reorganizării metropoliei rom. pe baze liberale-constituționale, pe lângă Șaguna și Mocionești nimeni n'a contribuit mai mult ca Babeș, și a fost ales la toate congresele și sinoadele bisericesti-naționale deputat și membru delegațional. La 1865 a fost reales deputat dietal tot la Sasca, iar la 1869 atât aici, cât și în cercul locuit de sârbi și români al Sănnicolaului Mare (Torontal). În urma luptelor purtate în dietă, Babeș, membru justiției superioare a țării, prin justiția de cabinet după 20 de ani de serviciu, a fost lipsit nu numai de oficiul său, ci și de dreptul său legal la pensiuine, pe motivul atitudinii sale „contrare legilor și constituției”. Cu acest act s'a inaugurat martirul luptătorilor români pentru existența și libertatea națională. La 1872 corespondența presei oficiale maghiare nu s'a sfiit a publica în „gazeta universală din Ausburg, că ministrul conte Lonyay a preumblat pe monarhul prin Banat pentru de a împiedeca realegerea de deputați a Mocioniștilor și a lui Babeș, ceea ce a și succes pentru un moment, curând după aceea însă Babeș a fost ales în cercul grănițăresc al **Bisericei Albe**, iar la 1884 pentru a **patra oară în Sasca**. Cu ziua Paștilor 1866 s'a întemeiat jurnalul „**Albina**” în Viena, ca organ al partidului național, punându-se sub conducerea particulară a lui Babeș, însă după activitate de abia trei ani, „Albina” a fost oprită de a intra în Ungaria, Banat și Ardeal. Atunci Babeș a adus foaia la Pesta, continuându-i edițiunea încă opt ani cu toată energia și grupând pe lângă ea aproape toate spiritele luminate din Ungaria și Banat mai vărtos, iar contrarii dela putere inscenând apoi cu grămada procesele de presă, cu vecașiuni infinite, în anii 1873—1875 „Albina” a avut vreo șapte opt procese printre cari contra lui Babeș unul pentru calomnie, unul pentru agitațiune contra statului și unul pentru înaltă trădare. Redactorul Liuba a fost condamnat la 15 luni închisoare în Vaș și o amendă de 500 florinți, iar Babeș fiind în trei procese cele mai grave, achitat de jurați a scăpat cu celelalte suprimate. Cu toate acestea, în faptă Babeș prin foaia „Albina” și prin cuvântările sale în dieta Ungariei și adunările române naționale reprezenta și pleda în mod energic politica moderată. Programul național pentru deslegarea chestiunii limbilor în țara.

poliglotă, după lungi debateri între deputații români și sârbi dela dieta unghurească, Babeș la formulat și cuprins în 12 puncte, într'un proiect de lege, subsemnat de 29 deputați români și sârbi și unicul ruteano-slav dela dietă și susținut prin luptă parlamentară de trei zile cu toată energia în aceeași sesiune dela 1868. Mulți ani de zile pe această bază s'a continuat lupta națională prin sesiuni și adunări particulare, până când la 1880, într'o asemenea adunare la Sibiu la Parteniu Comșa, s'au pus temeiul conferinței publice din Mai 1881, unde tot Babeș ca raportor general a motivat și susținut programul românilor din Transilvania, Banat și Ungaria. La toate conferințele naționale generale, câte în decursul timpului, până la cea din 1892 s'au succedat, tot Babeș a avut cuvântul explicator și conducător. La Mai 1891 prin mișcări — afară din comitetul național — inaugurându-se în politica națională o nouă direcțiune, **Babeș s'a retras absolut din lupta politică** și s'a reîntors la scrutările sale istorice, mai vărtos într'u interesele bisericeii române naționale și ale Academiei Române al cărei membru activ este dela unirea ei.

A răposat la Budapesta la 3 Februarie 1907. În timp de peste 50 ani a luptat Vicențiu Babeș „în interesul marelui familii române de 11 milioane“, care trebuie să tindă la dezvoltarea culturală și materială a românimeii și la scutirea neamului nostru de toate influențele străine, cum se exprima bătrânul luptător la 1890 în conferința ținută la Sibiu.

Și la adânci bătrânețe se plângea contra acelora, cari contra sfaturilor sale și ale înțeleptului **Alexandru Mocioni**, s'au încrezut prea mult în Impăratul din Viena, blamându-se acolo cu memorandumul.

Fruntaș încărâniț în lupte naționale, **Vicențiu Babeș** se împotriva politiceii memorandiste fapt care l-a și îndemnat să se retragă de pe arena politică, el întemeietorul **partidului național român**. Puternica individualitate a lui Vicențiu Babeș a determinat evenimente în viața noastră națională. De o inteligență pe care i-au recunoscut-o și adversarii, de o tenacitate și îndrăsneală fără margini și orator combativ cum puțini am avut, Babeș a slujit neamul ca nimeni altul, făcând epocă în viața noastră politică.

Pentru a stabili figura definitivă a cuiva, momentul cel mai potrivit e în totdeauna acela al încetării lui, din viață. Atunci evoluțiunea unei personalități se prezintă abia sub aspectul ei definitiv fără surprinderile pe care viața le poate reduce oricând deformând imaginea ce și-o făcuseși despre cineva.

În fața mormântului lui, acei cari mergeau deja pe alte căi decât dânsul, îi preamăreau memoria cu cuvinte de laudă: „...ne gândim la tezaurul sufletesc ce-și găsisse adăpost vremelnic în corpul care acum una se face cu pământul, ca astfel ce a fost mare în suflet, să treacă la nemurire, să fie însemnat cu cinstea în istoria poporului.

Vedem numai **sufletul de elită**, care a strălucit în luptele celor mai negre vremuri; vedem pe naționalistul de forță, care cu puterea minții sale eguduie pe adversar și pe tovarășii încărcați de lovituri îi încurajează la noi asalturi... Vedem pe **bisericeanul** care de jumătate de veac și-a legat numele de toate evenimentele ce s'au petrecut în sânul bisericeii noastre naționale... Vedem pe **publicistul** tot așa de temut în mânuirea

condeiului, pe cât de strajnic era ca orator; vedem pe reprezentantul nostru în Academia Română chiar dela întemeierea ei... Vedem înfine, încheindu-se o viață bogată în fapte naționale, vedem coborîrea în mormânt a aceluia care a fost tipul activității și poetice luminoase a tras în trudita noastră viață”.

*

Posteritatea este chemată a aprecia mai de aproape activitatea și zelul neadormit, cu care Vincențiu Babeș în curs de peste 50 de ani a contribuit la dezvoltarea și consolidarea conștiinței naționale în poporul român, pe care l-a iubit și apărât din tinerețele sale, între toate împrejurările mai presus de toate.

Rănită

(Sonet)

Stă groaza'n pragul ușei, stă la pândă,
In sufletu-mi domnesc adânci tăceri,
Mă'ndeamnă mama astăzi ca și ieri,
Ca să mi-l scap odată de osândă...

Prea greu atârnă dulcile plăceri,
Ce-au strâns o clipă firea mea plăpândă...
Și n'a fost doar ce mintea mea flămândă
Tot aștepta în ploaia de-adieri.....

— „Că de-o ceti, Moș Popa, leturghie”
Ea zice „o să-mi uit ușor păcatul”
„Și gândul greu s'o pierde în pustie...”.

Dar, când să plec, îmi vine'n minte satul
Și râsul lui, când m'a urât Ilie...
Cu ei mai bine? sau cu necuratul?...

ADA CRIN

O scrisoare a lui Ioan Popovici-Bănăţeanu

De: Ion Breazu.

I. Popovici-Bănăţeanu, autorul nuvelei *In lume*, fără pereche în literatura noastră, s'a stins la vârsta fragedă de 24 ani. Puţinele ştiri pe care le avem despre scurta lui existenţă nu amintesc decât despre certuri familiare, sărăcie disperată şi boale fără speranţe de vindecare¹⁾. Scrisoarea inedită, pe care o reproducem mai jos, vorbeşte despre acelaşi lanţ al mizeriilor, care îi atârna greu de picioare, împedecându-l să-şi ia sborul în văzduhul artei, unde se simţia chemat cu atâta putere.

Ea a fost adresată lui Septimiu Albin, redactorul ziarului *Tribuna*, întemeiat de Ioan Slavici la Sibiu, în 1884²⁾. Ameninţat din pricina boalei şi a lipsei de mijloace să nu-şi poată termina studiile, pe care le începuse în 1889 la Institutul Teologic din Caransebeş, I. Popovici-Bănăţeanu roagă pe Albin, în mâna căruia rămăsese *Tribuna*, după plecarea lui Slavici la Bucureşti, să-i facă loc între colaboratorii permanenţi ai ziarului sibian, căruia de cinci ani îi trimitea nuvele, poezii, basme în proză şi în versuri, şi traduceri, de direcţia literară a căruia se simţia puternic legat. Se pare însă că *Tribuna*, încheşată atunci în lupta grea a Memorandului, n'a putut da ascultare acestei cereri, atât de justificate, căci numele scriitorului bănăţean nu-l mai întâlnim în ziar, după data la care trimite această scrisoare, decât târziu, în Noembrie, când publică în foileton cunoscuta lui poezie *Mamei*³⁾. El era acum la Bucureşti, unde a plecat atât din pricina unui conflict de natură intimă cu direcţiunea Institutului Teologic, cât şi în nădejdea de a-şi îndeplini acolo iresistibila lui vocaţie literară. De fapt, în capitala Regatului liber a avut cea mai mare satisfacţie din chinu-ita lui viaţă, aceea de a fi preţuit de Titu Maiorescu, în casa căruia a citit, în seara zilei de 16 Ianuarie, 1893, la o şedinţă

a Junimei, nuvela *In lume*. Sânt bucurii însă care vin atât de târziu, încât, în loc să-ți înlătore suferințele, le adâncesc și mai mult. Se pare că din rândul lor face parte și aceasta. Când s'a văzut așezat de cel mai respectat critic român în rândul marilor noastre nădejdi literare, când nuvelele și poeziile lui erau publicate la loc de frunte în *Convorbiri Liteare*, boala s'a încuibat suverană în firavul lui trup. La un an și jumătate după ce trimite scrisoarea către *Tribuna*, în ziua de 29 August 1893, coboară în mormânt, în Lugojul unde s'a născut, ai cărui meseriași i-a introdus definitiv în literatura noastră.

Dar să lăsăm să urmeze scrisoarea. O transcriem cu ortografia de astăzi:

Caransebeș, 5/III v. 1892.

Stimate Dle,

Cred că nu veți lua în nume de rău șirele unui om care mult nădăjduște dela Dvoastră.

Sărac fiind, cu greu am absolvat 8 gimn., iar în Teologie am dus-o doi ani de zile cu chiu cu vai.

La începutul anului acestuia abia am cutezat să-mi continui studiul. Pe lângă sărăcie se mai adause și o boală grea. Am pornit însă pe calea apucată și mai departe, căci Prea Sftia Sa D-l Episcop Nicolae Popea mi-a dat un ajutor de 50 fl.

Toate însă sunt zadarnice, fiindcă îmi este cu neputință ca să sfârșesc studiul început. O duci azi, o duci mâine, dar dela o vreme mizeria te doboară. Și pe mine m'a doborât, aducându-mă în poziția de a părăsi cursul studiului. În astfel de stare fiind, îmi împlinesc o dorință ce mult mi-a încălzit sufletul, scriindu-vă și rugându-vă, că de este posibil să mă primiți ca colaborator la prețuita *Tribuna*.

De tot necunoscut nu vă sunt. (De) vreo cinci ani de zile *Tribuna* îmi publică încercările și mai apoi *Foaia Ilustrată*⁴⁾. Student fiind, d-l Slavici mi-a dat un ajutor de 15 fl. și de atunci am scris exclusiv numai pentru *Tribuna*.

Atât pot zice eu însumi despre mine, ca recomandație; mi-ar plăcea însă să aveți ocazie să mă cunoașteți și mai bine.

Zicând acestea, vă rog încăodată ca să mă primiți în șirul colaboratorilor și sunt sigur că n'aveți să vă căiți.

Nu făgădui multe, dar vă asigur că sunt om muncitor și om cu râvnă.

Și ar fi trist și dureros lucru dacă ar trebui să-mi consum
puterile, pentru o miseră existență, în vreo cancelarie advoca-
țială, în loc ca să le folosesc pentru scopuri mai frumoase și
mai nobile.

Nădăjduesc însă că nu va fi așa și că Dvoastră îmi veți
da prilej și loc ca să muncesc, unde cu atât drag aș munci și
nu pe plată mare, ci ca să pot trăi de azi pe mâine.

De încheiere vă rog să binevoiți a-mi răspunde *în cel mai
scurt timp posibil*, căci e greu ca din uscata pâine de azi să-ți
împarți și pe mâne și să lași și pe poimâne.

Tot odată vă rog a-mi spune și condițiile și timpul când
ași putea veni. Mi-ar părea foarte bine dacă ar fi cât se poate
de scurt.

În nădejdea că îmi veți împini și cererea și dorința rămân-
devotatul

IOAN POPOVICI
cleric curs III.

NOTE:BCU Cluj / Central University Library Cluj

¹⁾ Cf. Titu Maiorescu, **Ioan Popovici-Bănățeanu**, în *Critice*, Buc.,
1915 vol. III, p. 151 și urm. — Ilarie Chendi, **Mama lui Niță Popovici**, în
Tribuna Poporului Nr. 72 din 18 Apr. 1901. — Avram Corcea, **Din core-**
spondența lui Ion Popovici-Bănățeanu, în *Educatorul* (Caransebeș), III,
(1911), p. 88—95, 110—112. — Tr. Topliceanu, **Viața și opera lui I Popo-**
vici-Bănățeanu, Caransebeș, 1930. — Ion Breazu, *Literatura „Tribunei”*, în
Daco Romania VIII, p. 98—111.

²⁾ Mulțumesc d-nei Aurelia S. Albini, văduva marelui Tribunist,
pentru bunăvoința ce a avut-o de a mi-o pune la dispoziție. Originalul a
fost deus la Academia Română.

³⁾ *Tribuna* din 13—25 Nov. 1892. I. P.-B. va mai da ziarului, după
această dată, poeziile „Din lume” (Nr. de Crăciun), iar în anul următor,
Nr. 171 *Pășind încet*.

⁴⁾ Despre colaborarea lui la această revistă, scoasă în Sibiu la 1891
de Tribunistul D. Popovici-Barcianu, cf. Breazu, *op. cit.*

ION BREAZU.

Descântec pentru rodul livezilor

De: Grigore Bugarin.

*Datină, azi cui închini
Lunecare de lumini?...*

*

*In nori albi și mici, mănunchi,
Ingeri cântă din chimvale
Iar pe dâmburi și pe vale
Satu-ascultă în genunchi.*

*Coardă de minune albă
Sat cu horă prinse 'n salbă
Soarbe 'n suflet frăgezime
Când podoabă de chilim e
Răsărit de scumpă piatră
Vast de țărini, verde natră.
Rouă în vârful de costreangă,
Floare 'n fiecare creangă,
Jocu-aprinselor vitralii,
Dimineața de Rusalii.*

*

*La gomilă, trei muieri
Pe fum de tămâie suie,
Din descântec să descuie
Nevăzutele puteri.*

*Din înalturi de văzduh
Vine 'n țărini Sfântul Duh,
Rodul holdelor să fie
Prescură la liturghie,
Ingeri aripa să-și moaie
In roua de pe trifoaie,*

*Feți frumoși de lupte uzi
Fie jepi de cucuruz
Și să fie 'n zări poiana
Haina zânei Cosânziana.*

*Lacrima copiilor
Fie rodul viilor.
Sâni de față să ne fie
Perele de Sânt-Ilie
Iar cireșele 'n chituse,
Pârg de sfârcuri jucăușe.
Și să fie 'n creangă stele
De-aur, mere dumițele.
Rapița din tort de soare,
Maci, pahar cu vin în floare,
Lan de-ovăz cu clopoței
Sdrângănească și vestească
Imnul „Sfânt“ al țarinei.*

*

*Pom de gând se scutură,
Flori de datini flutură.*

Cunoștință și credință

De: Anatole Chircev.

Se susține mai mult sau mai puțin arbitrar că fenomenul credinței presupune acceptarea lucrurilor fără un prealabil examen și control, că ea merge împotriva autonomiei spirituale, atunci când, îmbrăcând haina dogmei, poartă un caracter coercitiv și că — în consecință — se opune libertății spirituale absolute, libertății de a alege și opta pentru adevăr potrivit liberei convingeri, iar nu impunerii determinate. Desigur că, este greșit întrutotul să se afirme că acest aspect al credinței, ar fi așa cum apare, îndeosebi privit în perspectiva științelor pozitive. Credința după noi, nu se opune libertății, și mai exact spus -- o anumită credință. Din contra ea o ajută. Mai mult decât atât: credința este expresia cea mai adecvată a libertății spirituale, deoarece ea nu pretinde argumente raționale constrângătoare, care determină spiritul în mod hotărît să adopte un „anumit punct de vedere”, iar nu să „aleagă” potrivit liberei convingeri. Credința, astfel, este calea spre libertate, deoarece aici nu se impun cadre în cuprinsul cărora sufletul este forțat să se miște. Din contra, el este liber să aleagă, neconstrâns și nedeterminat.

Cunoașterea discursivă și în genere cunoașterea rațională, sacrifică libertatea, deoarece ele au nevoie de „dovezi”, de „argumente”. În această ipostază, spiritul este subjugat autorității argumentului. El nu este liber ascultând de autoritatea și despotismul rațiunii. Argumentul pentru spirit este un zid constrângător; peste el nu se poate trece ușor. În această ipostază, spiritul omenesc, refuză să „creadă liber” în realitatea ultimă a lucrurilor. Lui îi trebuiesc dovezi „palpabile”, verificabile pe plan concret. El nu se poate angaja în afirmații sau atitudini fără a „vedea” dintâi manifestându-se autoritatea demonstrației. Dar odată angajat în acest schematism riguros, spiritul omenesc își pierde autonomia alegerii neconstrângătoare. Mersul său este predestinat și determinat de natura fenomenelor extrinseci pro-

priei esențe. De aceea, — după cum afirmam și la începutul acestor rânduri — cunoștința științifică, ce face abstracție de credință, este neliberă, este sclavă — robită experienței concrete. Numai cunoștința care ascultă de vocea credinței este eliberată de experiența concretă, ea nefiind decât un moment interior al celei din urmă, poate oferi garanția adevărului.

Dealtfel, aceste afirmații se pot verifica și în altă ordine de idei. Marile descoperiri științifice sau filosofice se țin de domeniul nu al cunoștințelor discursiv descoperite, adică prin angrenajul și autoritatea argumentului și a demonstrației; ci prin ipoteze și postulate, care — în ordinea de idei în care privim aici lucrurile — joacă rolul unor *credințe*, în sensul că se afirmă ceva încă nedemonstrat, neverificat pe plan sensibil. În acest moment interior al cunoașterii, argumentul constrângător și experiența sensibilă n'au reușit să subjuge încă spiritul, n'au reușit să-l robească planului concret. În această fază — cu adevărat creatoare — când omul e liber să creadă potrivit propriilor convingeri interioare, neconstrâns de nimic și de nimeni, — stă după noi, Sensul adevăratei cunoașteri. Aceasta este adevărata revelație și adevăratul destin cognoscibil. Căci cunoașterea fără libertatea alegerii și fără auto-determinare nu poate să existe. Adevărata cunoștință se leagă în modul cel mai expres de libertatea spirituală; iar adevărata libertate, este calea prin care se ajunge la credință. Deoarece, numai când crede neconstrâns de forța discursivă a argumentelor, spiritul își trăiește adevăratul Destin și Sens. Numai când depășește „faptele” colorate de acea nuanță realistă. Căci spiritul nu poate precupeți libertatea credinței prin daruri pământești ale constrângerii argumentelor. Este adevărat că orice cunoștință prin credință este un fenomen aristocratic, la care nu oricine se poate ridica. Este adevărat că celor mulți sunt necesare — pentru confirmarea existenței unei realități — semne exterioare, vizibile, palpabile. Dar această angrenare în mecanismul discursiv al cunoașterii este plătită cu pierderea libertății spirituale, cu pierderea credinței în existența „altor realități”. Iar omul care nu crede în posibilitatea de existență a unei realități, altfel cunoscută decât prin chematismul rațional, care vrea „dovezi”; acela este pentru totdeauna robit faptelor. El nu se va putea nicidecum împărtăși cu ultima esență a Existenței, nicidecum nu va întrezări lumina venită din imperiul „altor lumi”. Ultima esență a Existenței se poate cunoaște nu prin determinarea rigu-

roasă a rațiunii. Ea se revelează numai întru libertate spirituală, întru libera alegere, lipsită de constrângeri exterioare. Căci în cele din urmă, de ce lanțul discursiv al metodei raționale ar constitui garanția unei cunoașteri adecvate a realității? De ce numai de cât conștiința în genere ar juca aici un rol primordial? Doară nu faptul că milioanele de ființe văzând lucrurile „într'un anumit fel”, pentru faptul că sunt mai mulți, văd mai real. Numai puțini aleși pot bănui ultima esență a Existenței, numai aceia care au trecut prin botezul de sânge al libertății spirituale, al credinței libere, al alegerii neimpuse întru postularea ultimei realități. Ceilalți, milioanele de oameni, sunt robii faptelor și ai dovezilor. Ei nu pot suporta chinul liberei alegeri în cunoaștere; lor le vine peste putere să creadă în existența a ceva nedeterminat, a ceva nedemonstrat sensibil. Pentru că a crede din libertate într'o realitate „ultimă”, este un lucru aristocratic. El se plătește cu prețul unui interior conflict tragic; este starea finală a unor încercări și îndoieli chinuitoare. Credința în realitatea ultimă vine la urmă, ca o eliberare de fapte, de sensibil; ea este însă o supremă încoronare a posibilității de cunoaștere a spiritului omenesc.

Cunoștința discursivă este o cunoaștere democratică — a celor mulți. Ea satisface pe „cei mulți”, care nu au alte necesități, spre lumi nevăzute; care se împacă primind robia coercitivă a argumentelor vizibile. Cei mulți nu vor să creadă în realitatea ultimă a Existenței, pentru că aceasta este o chestiune ce depășește puterile lor. Ea cere un efort supraomenesc, o dialectică ideatională neobișnuită. Cei mulți vor „dovada exterioră” a existenței ultimei realități. Ei nu pot crede decât după ce li s'a demonstrat. Iar această demonstrare aduce cu sine pierderea libertății spirituale, deoarece conștiința intrată în mecanismul discursiv al rațiunii, nu mai poate depăși faptele, ea este subjucată lor; ea nu mai poate vedea mai mult și mai departe decât atâta cât arată faptele. Ori, suprema cunoștință vine din suprema credință și din suprema libertate. Suprema cunoștință este o eliberare a spiritului de robia faptelor. Nu știm dacă s'a accentuat undeva acest caracter de „eliberare” a spiritului, la care-l poate duce cunoașterea absolută. S'a privit de multe ori cunoștința drept ceva ce stă în legătură directă numai cu aspectul cognoscibil al sufletului omenesc. Și s'a uitat că în sufletul omenesc, cunoștința joacă rolul unei lumini veșnic aprinse, din ce în ce mai crescânde, pe drumul libertății

spiritului omenesc. În măsura în care cunoștința se urcă dela cea demonstrată la cea nedemonstrată — în sensul mai sus discutat — în aceeași măsură ea se apropie de esența ontologică a Existenții. Cunoștință absolută se poate realiza numai prin libertatea absolută, prin desprinderea de sgura datelor concrete, de multiplicitatea și diversitatea experienței sensibile, care nu cuprinde ultima esență. Cunoștința absolută este libertatea absolută la care putem ajunge prin credința absolută în Sensul acestei lumi și în Adevărul ei. Numai așa omul se poate elibera de datele experienței sensibile, când va crede neconstrâns în Sensul și Adevărul acestei vieți. Pe această linie, cunoștința, credința și libertatea — sunt moduri care ne împărtășesc cu taina ultimei esențe a Existenții.

Cunoștința rațional-discursivă este ordonată. Ea impune pentru a fi realizată, un plan de desfășurare și prin aceasta devine constrângătoare. Acesta este momentul tragic al spiritului în actul cunoașterii raționale. Aici, spiritul este zăgăzuit la tot pasul prin momentele sale interioare și abătut de pe calea eliberării. Cunoștința rațional-discursivă este „limitativă”, ea nu evoluează decât fragmentar. Ea nu este o cunoștință absolută, eternă; ea este parcelată în momente total relative, neavând un moment final, ceva ultim la care să se raporteze ele. De aceea aici, adevărul apare ca fiind ceva transcendent care (din punct de vedere epistemologic) stă întotdeauna dincolo de actul cunoașterii, și deci — eliberării. Cunoașterea rațional-discursivă nu e suficientă sieși. Ea are nevoie de momente de „trecere” pentru a se putea verifica nu prin datele cuprinse în sine, ci cuprinse în altul. Din contra, cunoașterea adogmatică, bazată pe credință este suficientă sieși. Ea cuprinde adevărul chiar în momentul afirmațiunii sale. Aici adevărul este imanent actului cunoașterii.

Drept consecință, cunoașterea rațional-discursivă este o robire a spiritului faptelor trecătoare, în veșnică devenire și autocondiționare reciproc constrângătoare. Ea nu oferă ochiului privilegiu *totului*, pentru că aici, cunoștințele se înlănțuiesc și impun „granițe de trecere” conștiinței subiectului. Ele-i limitează avântul de sbor spre eliberare. Ele sunt cadrele ce subjugă conștiința ținând-o închisă într'un cerc redus, peste care nu se poate trece decât intrând într'un alt cerc, tot atât de redus ca per-

specitivă concepțională, și așa, printr'o înlănțuire rațională la infinit.

Ultima esență a Existenței fiind irațională, ea nu poate fi împărtășită laturei raționale a spiritului omenesc. Cunoașterea „începutului” irațional al Existenței este dată prin revelația credinței, care fapt, deasemenea ne vorbește despre „începutul irațional” dat în sufletul omenesc. Căci dacă ar fi să reducem totul numai și numai la rațiune, sufletul omenesc, pe lângă faptul că ar sărăci prea mult, s'ar mișca în planul unor dimensiuni mai mult periferice. Dacă ne-am opri numai la formele raționale ale existenței, libertatea spirituală ar avea de suferit mult. Căci ce poate da dovadă de o sclavie spirituală mai mare decât necesitatea sufletului de a se ține de fapte, de a accepta realitatea numai după o prealabilă verificare a ei în concret? Această nevoie sufletească, de a se ține pe marginea strictă a „dovezilor” și „verificărilor”, denotă o stare specifică de spirit, o structură sufletească geometrică, o „euclidiană” conformație mintală; stare de spirit pe care o reprezintă nu se poate mai bine Toma necredinciosul. Unui atare spirit, Adevărul și Sensul vieții se impun numai ca realități demonstrate. Ele nu există prin sine și într'u sine. De aceea afirmăm la începutul rândurilor de față că, o atare stare de spirit este condamnată să se miște la suprafață, necunoscând vreodată acea nouă dimensiune a existenței. Căci într'adevăr, existența Sensului acestei vieți și a Adevărului ei, nu are nevoie să fie demonstrată, deoarece ele nu depind de afirmațiile spiritului. cât mai degrabă de propria și autonomie. Cunoașterea euclidiană este cunoașterea raționalismului dogmatic, este cunoașterea care duce spiritul la pierderea libertății și la păcat. Este urmarea păcatului săvârșit de Adam, care n'a „crezut” în libertatea propriei existențe, dorind să cunoască demonstrat și verificat Adevărul aflat prin revelație. Și astfel, prima cunoștință pornită în spirit de verificare sensibilă, a mers împotriva credinței și a libertății spirituale. Adam, a plătit cunoștința verificată pe plan concret, prin pierderea libertății. În starea de spirit în care se afla el, dela începutul Lumii, Adevărurile erau absolute și eterne. Cunoașterea lor era o cunoștință absolută, exprimând astfel, eliberarea absolută prin pătrunderea Adevărului și Sensului destinului omenesc. Punerea la îndoială și necredința în veracitatea realităților cerești, a dus la pierderea libertății spiritului, deoarece le-

gătura între Dumnezeu și Om a fost ruptă, iar acesta din urmă a rămas singur să ajungă la Adevărul și Sensul destinului său.

Acesta este conflictul tragic al cunoașterii omenești. Momentul de trecere dela rațiunea auto-conștientă înspre credință, este un drum golgotic, este răstignirea omului întru aflarea destinației sale. Acumulând date sensibile și rămânând numai la ele, omul se depărtează de Sensul și Adevărul acestei vieți. El își robește spiritul datelor sensibile ale experienței. Ori numai crezând — neprecupețit de toate dovezile suficient demonstrative unei minți euclidiene — în Adevărul și Sensul acestei Lumi, omul se poate mântui, trecând peste îndoieli, peste atitudini cinice sau sceptice — toate expresia unor spirite sărace cu duhul. Numai plasându-se *dincolo* de orice „evidență” și „verificare” în concreto, în împărăția credinței absolute, omul se apropie de realitatea „ultimă”, de ceea ce este etern în această viață. Căci numai în această ipostază, orice cunoștință devine un moment interior al credinței, expresia libertății absolute, care duce la revelația Sensului destinului omenesc.

ANATOLE CHIRCEV.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Plânsul sufletului

*Târziu veniți, și nu mă bucură sosirea...
Tu cel mai vrâstnic purtător de pietre rare,
Tu jucător isteț de mari mărgăritare,
Pe voi să cadă-apăsătoare amăgirea...*

*Voi clipele neprețuite mi-ați furat,
Că trupul sfânt în care-am fost mai ieri sădit
Atinge astăzi clipa'n care'i osândit
Săntoarcă darul, pumnul de pământ curat;...*

*Că mi-ați întins viclean lumina stelelor
Ca să mămbăt din ea eu singur, fără trup,
Și să nu văd cum trupul meu încet mi-l rup
Cu falsul jar ce-ați pus în gura vetrelor...*

*Plecați!... nepedepsiți făuritori de rele!
Lăsați-mă cu el în clipa de acum
Lăcaș iubit ce s'a plecat dorinții mele...
-La poartă-așteaptă gata arca pentru drum..*

*- Cineva îi bate'n poartă,
Din sfârșire trupul saltă:
„Cine-mi pune'mpins de soartă
„Neobișnuită haltă?...”*

*- Eu sunt trupule, mă iartă,
Trupul meu înfrânt și drag,
M'am oprit o clipă'n prag
Plâng vieța ta deșartă,
Vana trudă ce ți-am dat
In tot timpul pe Pământ...
Tu sforțări ai innodat
Să faci voia mea, biet sfânt...
Dar mi-e drumul nesfârșit,
Dus îs de porunci de fier...
Iartă-mă, drag trup muncit,
Lângă tine-aș vrea să pier...*

Arta plastică în cadrul specificului local

De: Ștefan Gomboșiu.

Problema, totdeauna greșit pusă a *specificului național* în manifestările artistice, a pătruns până și în izolate cercuri provinciale. Aceste cercuri dacă nu puteau cuprinde complexitatea problemei, au fragmentat-o, au redus-o, limitând *specificul* la cadrul restrâns al provinciei respective. Din capul locului această retragere sub carapacea redusă a unei regiuni, e greșită și condamnabilă. Omogenitatea spirituală a neamului nostru e atât de evidentă, încât a încerca o subdivizare de dragul discuțiilor sterile e absurd, după cum tot atât de absurd este a crede, că deslăpirea sufletului românului de locurile unde i s'a plămădit acest suflet, se poate face cu ușurință.

Oricare ar fi manifestările artistice ale spiritelor noastre selecte, ele nu vor înceta să aibă în chip fatal, pecetea specificului național. Prin urmare creatorii operelor de adevărată valoare, nu vor confunda acest specific cu etnograficul prelungit în cultural, sau cu popularul infiltrat în artisticul filosofic. Ei vor ști că nu forma crează ideea, ci ideea își caută forma, iar pentru a concretiza un gând nu vor împrumuta haina nici etnograficului nici popularului.

Problema de specificitate națională și mai ales locală nu putea scăpa nici grupărilor literare timișorene. Asociația scriitoricească „Altarul Cărții“ a discutat această problemă, bineînțeles fără a o lămuri. Unul dintre membrii acestei grupări (d. V. Ardeleanu) ridicându-se împotriva aceluși imagism care a copleșit creațiunea lirică a literaturii noastre, îndruma spre o eliberare de sub presiunea acestui imagism, spre o lirică mai puțin încărcată de imagini dar mai bogată în idei.

În legătură cu acest îndemn s'ar putea spune că pentru acest

lucru nu mai e nevoie să ai sensibilitatea sufletească a unui poet, ci forța spirituală a unui filozof; că foarte ușor s'ar putea întâmpla în asemenea cazuri, ideea să ia locul inspirației și gândirea să alunge poezia. Nu s'a căutat desigur să se scoată poezia dintr'o extremă pentru a fi aruncată în alta, trebuie însă să adăugăm că problema așa cum a fost pusă, cere o anumită atitudine elementului creator și îndeosebi un orizont larg și mai înseninat în lumea problemelor de cultură.

Posibilitatea unui element creator cult s'a isbit mereu de anumite îndoeli. Credința într'o inocență necesară a acestui element a putut stăpâni până și apusul, atâta timp cât nu s'au ivit forțe creatoare cari să desmințească această hazlie superstiție. Vremurile de astăzi nu ne mai îngăduie asemenea superstiții, nu mai putem crede că cultura poate fi dăunătoare elementului creator. Dinpotrivă trebuie să pretindem acestui element forța spirituală prin care să se poată încadra cu întreagă opera sa în cuprinsul de valori universal valabile.

S'a amintit în legătură cu imagismul că, poezia lui Eminescu a epuizat aproape și într'un chip magistral lumea imaginilor legate de solul și sufletul românesc, încât scriitorul care ar încerca să calce în aceste urme ar deveni banal. Oare Eminescu a vânat chiar cu atât de mare ușurință, fără muncă, fără frământare, aceste imagini? Desigur nu. În timpul său a fost unul dintre puținii literați care s'a avântat cu o sete nebună după cultură și iată că acest fapt nu l-a stânjenit să realizeze o operă de mare valoare. E și acesta un exemplu care argumentează necesitatea culturii la elementul creator și emanciparea lui din acea inocență care l-ar putea reține în banalitatea și stângăcia unor încercări.

Indemnul spre emanciparea poeziei din excesul imagismului către idee către posibilitatea așezării ei într'un cadru, luminat, al șesului, în cadru mai sărac în imagini dar susceptibil de a fi cântat; era adresat cu deosebire poeziilor localnici cu ținta — specificul bănățean — al pusteii bănățene. În cadrul acestui specific local pe lângă literatură, etc. s'a încercat și plasarea artelor plastice. Dar afirmațiunea că în plastică n'ar exista specific local, respective bănățean, n'a putut fi combătută cu seriozitate și competență în cenaclul „Altarul Cărții“.

*

Creațiunea literară în mod forțat este legată de un anumit

loc prin limba în care se exprimă. În arta plastică nu ni-se dă prilej să ne isbim de această rămânere într'un cadru fix. Mijloacele prin care artiștii plastici își exteriorizează concepțiunile lor, crează dela început o dificultate. Linia cu expresivitatea și modulările ei, cromatismul cu toate posibilitățile lui spectrale, volumul cu plenitudinea și încadrarea lui spațială, constituie un limbaj plastic universal, care categoric ne îndepărtează de orice posibilități de fixitate locală. Dela început și pretutindeni până astăzi acest limbaj nu s'a schimbat și desigur va rămâne. Iată dar că din punctul de vedere al mijloacelor de exprimare, arta plastică va trebui să o lăsăm într'o vastă cuprindere de timp și spațiu.

Cu toate acestea, speculațiile teoretice ale gânditorilor stabilesc diferențieri cari leagă arta plastică de un anumit timp și loc, mergând până la a se folosi de aceste diferențieri spre a susține presupunerile lor filosofice, presupuneri cari uneori sunt complet detașate de domeniul artelor plastice. Exemplu găsim la unul din gânditorii noștri. Lucian Blaga în capitolul — cultură și spațiu — din volumul său „Orizont și stil“ lămurind sentimentul spațial spune: „Credem a nu ne înșela afirmând că întreg complexul de întrebări (privitor la sentimentul spațial) a fost în parte declanșat de problema perspectivei mai ales în pictură. Modul cum un pictor european își organizează obiectele în spațiu și modul cum se achită de aceeași sarcină de ex: un pictor asiatic, să zicem chinez, au fost luate la cunoștință din partea diversilor istorici și critici de artă, nu numai ca beneficiu de inventar, ci ca motiv de pasionată meditație. S'a bănuit adică dela început și cu bună dreptate că diferența de moduri nu poate să fie o simplă întâmplare și că fenomenul trebuie să aibă un tâlc mai profund“.

Dacă această diferențiere de moduri a slujit ca motiv de desfășurare unor foarte importante probleme filosofice, dacă dela studiul perspectivei s'a ajuns cu încetul la problema: ce funcție are sentimentul spațiului nu numai în artă, ci și în procesul de plămădire al unei culturi, netăgăduit că acest lucru înlesnește într'o măsură să plasăm artele plastice în cadre mai restrânse ca loc.

Plasându-ne însă pe un plan mai apropiat de plastică, trebuie să admitem, că acest mod de a-și organiza și compune opera al artistului, adică folosirea elementelor de care am vorbit: linie, culoare și volum, cu greutate îngăduie să apropiem

arta plastică de structura unui neam. Cu mai multă înlesnire ne ajută să diferențiem curente și epoci de artă. Dar aceste curente și epoci totdeauna deosebite unele de altele, au putut să se petreacă și succedă între hotarele aceluiaș neam, după cum tot atât de ușor l-au depășit. Fineța liniei și gingășia nu le putem lega mai bine decât de pictura japoneză e adevărat. Rubens, prin care pictura barocă atinge punctul culminant (când acest lucru era așteptat să se petreacă în Italia) pentru a-l putea plasa într'un cadru specific al țărilor de jos, va trebui să excludem din pictura barocă atât pe italieni cât și pe spaniolii târzii. Dar cum am putea plasa în acest cadru pe Rembrandt care în prima jumătate a veacului XVII și în plină epocă baroc vine să se lege de acelaș loc și aproape acelaș timp dovedind cu totul altă forță și viziune artistică decât Rubens. Cum ne explicăm acest lucru? Cum ne lămurim faptul că spaniolii dau pe Velasquez în veacul XVII. pentruca în veacul XVIII să apară un Goya? Francezii trec cu destulă ușurință dela Rococo la Empire, dela neoclasicism la impresionism. Sculptura și îndeosebi arhitectura găsesc expresii noi. Curente depășesc hotarele și se manifestă aproape cu aceeași intensitate ca în locul lor de naștere, fără să ție prea mult seamă de specificul cutărui sau cutărui popor. Aceste diferențieri le găsim prea evidente la noi și pe bună dreptate ne putem întreba care e nota comună specific națională, între operele lui Grigorescu și Palade bunăoară.

Desigur că aceste întrebări puse cu nedumerire pot avea răspunsurile cele mai precise. Niciodată aceste răspunsuri credem că nu pot sta în picioare ca adevăruri, când ar încerca să lege artele plastice de un profund specific național. Iată de ce trebuie să fim cu băgare de seamă la ceia ce spune Alois Riegl: că arta diverselor timpuri și locuri nu zace pe o singură linie de evoluție, ci e condiționată de o diversitate a orientării artistice. Tocmai această diversitate a orientării artistice neagă posibilitatea unei evoluții constant legată de un specific local.

Dacă întâmpinăm greutăți încercând să plasăm epocile istorice ale artelor plastice în cuprinsul spiritual și teritorial al unei națiuni, cu atât mai greu este să legăm de o anumită spiritualitate locală curente noi. Aceste curente prea adeseori formează cercuri închise și izolate, caracterizate printr'un accentuat egocentrism, fără a proiecta în afară un interes deosebit. *'Ardengo Soffici* numește arta acestor izolații — artă de cenaclu

incapabilă de a vorbi colectivității -- susținând că: „motivul pentru care o bună parte a producției literare și artistice a timpului nostru e lipsită de interes și adevărată vitalitate, rezidă în egoismul ce cuprinde cea mai mare parte a scriitorilor, sculptorilor și pictorilor actuali“. Dealtfel — spune mai departe — curente moderne au determinat începutul decadentismului estetic, recurgând la forme de efort, fără, nici un fel de conținut mai profund. S'a observat în expoziții abundența așa numitei — natură moartă — or pictura de natură moartă e inferioară prin ea însăși, prin faptul că conține mai puțin efort și sinceritate. E o lucrare de oarecare aparență iar rezultatele cari le atinge sunt fățiș negative și amăgitoare.

Arta modernă a încercat pe alocurea, un mod de fixitate într'un cadru anumit (dacă putem spune astfel) printr'un primitivism al formei, care a încercat să-l smulgă din simplitatea produselor de artă populară. Dar și aceasta e o încercare amăgitoare, o contrafacere care îndemna spre originalitate, spre nouitate, egoismul aceluia care încerca acest joc nesincer. Ardengo Soffici caracterizează primitivismul acestora spunând: „Primul e primitivismul primitivilor, ceia ce va să zică naturala și sincera modalitate de a se exprima, a artiștilor trăitori în zorile unei civilizații artistice și în posesia tuturor mijloacelor artistice proprii timpului lor. Al doilea e primitivismul afectat al decadenților, falsul primitivism al artiștilor obosiți, corupți, lipsiți de imaginație vie și de adevărată virtute, cari încearcă reînținerirea artei lor simulând candoare, nepricepere tehnică, naivitate, mișându-se pe ei înșiși și pe alții, târând arta în ridicol și monstruos. Al treilea e primitivismul pueril, al adevăraților naivi, al adevăraților ignoranți și neputincioși, cari neștiind nici să deseneze, nici să compună, nici să picteze, vor cu toate acestea să deseneze, să compună să picteze, nu se știe pentru ce*)“.

Concludem că e greu să stabilim artelor plastice o fixitate într'un cadru limitat și mai ales legată de spiritul dominant al unei anumite regiuni. — Prea sunt largi liniile de caracter, prea pline de universalitate punctele de reazim, prin care istoria fixează epocile de artă într'un timp și loc anumit, încât atunci când am încerca să rămânem între hotarele unei regiuni, nu mai găsim nici un punct de sprijin.

Arta plastică e artă spațială și se exprimă prin forme spa-

*) Ardengo Soffici: Vademecum artistico, Gazzetta del Popolo. 20 Ian. 1938.

țiale, ori aceste forme sunt în genere universale și nu se leagă de un anumit loc decât doar prin subiect și foarte arareori printr'o personalitate genială. Dar și forța de creație a acestor genii e universal-valabilă încât regiunii respective nu-i rămâne decât mândria de a-l fi avut.

Dacă e vorba să facem totuși o îngrădire artelor plastice, atunci e cazul să admitem o mișcare artistică regională. Dar mișcarea plastică a unei regiuni, este activitatea legată de prezența existențială în acel loc a artiștilor respectivi și nu trebuie confundată această activitate și mai ales produsul ei, cu o artă căreia i s'ar putea alătura atributul de specific locală sau națională.

*

Pentru aceia care mai vor să stăruie pentru confirmarea unui specific național, pentru aceia cari caută forme de exteriorizare ideilor lor, într'un isvor național-etnografic ori popular, le cerem să nizească a pătrunde înțelesul profund al cuvintelor lui Vasile Pârvan: „Naționalul nu e ținta supremă a spiritualizării, ci e materialul brut, care are a fi înobilat prin gândirea general-umană, astfel încât creațiunile lui să devie pretutindeni și etern valabile. Ești național în orice creațiune a culturii superioare nu conștient, voit, ci inconștient, fatal. Dar întocmai cum nu vrei, ci ești fără voia ta, în opera de artă, liric ori epic, tot așa ești, fără să vrei, național în sufletul tău”.

Așa dar nu spre acest național trebuie să râvnească creatorii de opere, nu prin a transpune etnograficul în cultural vor isbuti să creeze opere originale.

„Etnograficul e ceva definitiv, milenar și universal, rezultat ultim al geniului popular natural. Etnograficul exprimă o concepție etică, estetică și metafizică asupra lumii și vieții ca rezultat al unei experiențe multisekulare: atât ideile cât și formele lui alcătuiesc o lume aparte, din care nu este trecere..... A lua valori și forme etnografice pentru a exprima valori și forme culturale, înseamnă a confunda iremediabil două stări de suflet totalperate și a crea un monstru de civilizație falsă”.

Alta trebuie să fie prin urmare disciplina de muncă și grija artistului creator.

„In adevăr singura muncă, singura grijă și suferință a creatorului e de a da formă deplin corespunzătoare gândului care-l frământă. Iar gândul acesta nu este un gând social, politic ori național, ci e un gând specific creației”.

ȘTEFAN GOMBOȘIU.

Pusta

*In orizonturi se topește
Pusta
Goală,
Ca o poală
Nesfârșită,
Ca și fusta
La mireasă rubicondă —
Pită albă,
Pită blondă
Inflorită
Până'n depărtări de fum.*

*Pe un tiv pierdut de drum,
Nechezat de armăsarii
De cărbune
Se înlănțuie frăgarii —
Turme bune
Fără urme.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Creștet —
Soarele departe
Râde cald peste câmpie
Din înalturile sparte.
In ecouri se alintă
Sfredele de ciocârlie
Ce pogoară
Și măsoară
Goluri vinete ca pana
De păun,
Iar în leagănul de lanuri —
Mă adun și mă desdun —
De argint
Fata Morgana
Se ivește și te chiamă
Cu castele din poveste
Ce se'ntramă
Și te mint.*

CORNELIU SAV.

Copilul, comoara națiunii

De: Aurel Contrea.

Motto:

*„Copilul este Mesia cel nou,
Care coboară continuu între oameni”.*

EMERSON.

La marginea de Sud a Algeriei Sahariene se întindea un deșert la nesfârșit. Vântul Samum răscolea nisipul dunelor, încât pulberea lor fină, ca niște vârfuri de ace, străpungea pielea, pătrundea prin haine, prin nări și ochi, de făcea viața nesuferită.

A fost suficientă săparea numeroaselor fântâni arteziene prin văile preformate zise „Ued”-uri, pentru ca populația să se aglomereze în aceste văgăuni nisipoase și să le transforme în grădini de cultură. În locul marilor deșerturi se întind astăzi parcuri de curmali și „oazele” de odinioară au devenit orașe în constantă legătură cu metropola prin omnibusele greoaie.

Harta de acum 25 ani a Algeriei nu mai seamănă cu cea de azi.

*

Omul sfințește locul și durează întinse meleaguri de cultură și în mijlocul deșertului. Omul astăzi împânzește locuri, care odinioară erau improprii pentru locuit și grație îmbunătățirilor, cu toate că suprafața pământului a rămas aceeaș, se pot renaște patrii noi, țări noi, pe bancuri de nisip.

*

Dar nici pe vechile pământuri rentabilitatea pământului n'a rămas aceeaș. Danemarca, o țară cu dune nisipoase, umede și reci, o țară fără peisagiu, cu un orizont fără frumusețe, — după statisticele cele mai noi — are țărâtimea cea mai înstărită. Deși în coastă cu formidabila presiune a Germaniei imense, fără armată să spere să-i reziste și fără obstacole naturale, orice altă națiune ar fi fost înghițită ca insecta de un pește.

Dar ca iederea de garduri, poporul danez s'a atașat cu dragoste de pământul lui arid și a scos minuni dintr'ânsul. Producția lor la hectar e de 3 ori pe atât cât a aceleiași întinderi de pământ din România. Asta înseamnă că să nu socotim țara lor atâta câtă este, ci s'o considerăm că ar fi încă de 3 ori mai întinsă...

*

Să nu desperăm deci de soarta omenirii, căci loc este nefârșit sub soare. Ca oameni și în primul rând ca națiune putem crește în larguri și mai ales putem crește pe loc, înmulțindu-ne, intensificând cultura.

S'a dovedit din temelie falsă legea lui Malthus despre înmulțirea precipitată a omenirii și înmulțirea insuficientă a mijloacelor de traiu.

*

Cea mai de preț comoară a pământului deci nu este nici grâul, nici diamantul, nici petrolul și nici aurul, ci numai populația și în primul rând copilul. El este comoara cea mai de preț a națiunii. El vine pe lume într'un scâncet, într'un strigăt formidabil de durere. Prin durerile facerii își face loc în lume; dar își face loc și iese la lumină.

*

Durerile facerii nu-l vor mai părăsi niciodată. Prin durere și sudoare va desfunda pământul, va despica stâncile, va răvăși deșertul și va răzbate la lumină. Deci nu-i adevărat, că unde sunt comori multe se va îndesi populația, căci de decenii și decenii se știe că Pretoria din Africa de Sud are cel mai mult aur și cele mai multe diamante — ci unde e popor mult se vor crea, se vor îndesi bogățiile și toate mijloacele de traiu.

Iar popor mult este unde sunt copii mulți.

*

Copilul este legătura omului cu Eternitatea.

Vieța omului e finită, limitată. După noi prăpădul — spun cei mai mulți. Adeseori o tristeță de necuprins cuprinde sufletele noastre în fața morții și chiar mângăierile religiei par uneori fără leac. Dar cu totul altă este moartea părintelui care a lăsat în urma lui copii vrednici. Ca prin o metempsihoză reală și directă toate gândurile, planurile, preocupările noastre trec asupra copiilor noștri și această desărcinare ne liniștește clipa plecării din viață.

Copiii sunt depozitarii tuturor aspirațiilor noastre; munca noastră va fi continuată de dânsii și depășită. Dacă avem un elev distins, faptul acesta se explică prin ereditate. Inseamnă că a avut în linie directă strămoși muncitori și cu bun simț. Toate virtuțile noastre se moștenesc prin filiație în urmași, iar dacă vom fi leneși și indolenți, nepoții ne vor blestema, căci vor purta ponosul acestor defecte prin atavism.

Mântuitorul spune „că nimeni nu va intra în împărăția cerurilor, până nu va fi ca unul din aceștia”, adică nevinovat ca un copil. Intr'adevăr copiii sunt nevinovați, — cu toate necazurile de cari se plâng părinții că le prilejuesc. Intr'adevăr țesutul lor meristemetic este într'o continuă prefacere: el trebuie să creeze de toate: țesut osos, mușchi, nervi, sânge, cartilagi, grăsime, etc. E de mirare deci că sunt neliniștiți, că nu mai au stare și nu mai știu ce să înceapă? I-se pun dintr'odată probleme prea grele, prea temeinice, când caracteristica vârstei lor e mobilitatea.

*

Copilul este un om întreg format pentru mediul și împrejurările lui. Judecata lui e categorică în câmpul ideologic în care viază; sentințele lui sunt totdeauna limpezi, clare și scurte în conformitate logică cu ceea ce experiența vieții i-a administrat.

Se spune totdeauna injust unui copil că este necopt sau copilăros.

Este adevărat că judecata lui nu se încadrează cu anvergura de nevoi a oamenilor mari, dupăcum hrana sugaciului nu se potrivește cu a omului bătrân. Dar pentru ambianța lui copilul nu este nici prost nici necopt. Cu vorba „copilăros” se blamează adulții; pentru copii însă e un atribut injust, când i-se dă înțeles pejorativ.

Când copiii își critică liber și nestânjenit persoanele din imediatul lor contact (părinți, servitori, învățători), caracterizările lor sunt totdeauna frapante, juste, scurte și vizează firea acelor persoane atât de adecuat, încât pun în uimire pe cei mari. De unde au avut timp să observe aceasta? Din instinct, adecă din o sumă de impresii acumulate în cursul veacurilor de strămoși. Altcum e cu neputință de conceput familiarizarea lor uluitor de promptă cu toate noțiunile civilizatorii, chiar cu cele abstracte, și într'un timp neprevăzut de scurt.

Se spune în biologie: „*ontogenia repetă filogenia*” și în acest dicton e cuprins sprijinul pe care științele naturale îl dau educațiunei.

Asta spune că starea copilului nu e o stare de om necopt, nedesvoltat. În fazele lui succesive copilul reprezintă o succesiune de stări de maturitate prin cari a trecut omenirea până la dânsul. Nevinovăția inițială a copilului fraged e starea geologică cea dintâi: Arcadia ferice, condiția sublimă de raiu, ce ne-a creiat existența de viețuitoare pe pământ...

Când copilului îi place să se războiască de a soldații, în el se reprezintă faza eroică a omenirii. Când copilul fuge de-acasă să călătorească în țări exotice, pe dânsul îl mână o reminiscență trăită de predecesorii săi de pe timpul migrațiunii popoarelor.

*

Toate virtuțile noastre se prefac în ființa copilului nostru ca niște facultăți subconștiente cu cari va opera și pe cari — prin virtutea propriului exercițiu și progres — le va depăși. Asta e lege: legea memoriei organice.

Cu excepția cataclismelor istorice (epidemii, războaie) omenirea a fost veșnic într'un continuu progres. Un progres automat și de neînălțurat. Prin urmare lamentările părinților îngrijorați de soarta și viitorul copiilor lor sunt în bună parte neîntemeiate. Seamănă cu lamentările unei broaște ce ar fi nemulțumită de mormolocul ei...

*

Cu toate aceste considerații optimiste este cazul să înregistram falimentul educațiunii de azi. Prilej de îngrijorare ne dă cazurile de elevi asasinii —unii din ei aparținând unor familii de bunăconștițe și chiar elevi eminenți în școală. Asta înseamnă pur și simplu că temeiul moral al educațiunii e șubred și el nu ține pas cu progresul intelectual. Părintele nu-i desperat decât când elevul obține notă rea la matematică și franceză, însă în ceea ce privește concepția etică de viață: se lasă sufletul copilului aproape într'un desăvârșit abandon.

Există o vorbă între plugari: *ochiul stăpânului îngrășe vitele*. Nu atât pisălogeala exagerată, obositoare, ci observația neîntreruptă, dar discretă. Să lăsăm deci copilul în pace să se desvolte pe propriile lui forțe, dar observarea noastră discretă să nu-i părăsească niciodată, până în clipa când vor fi maturi.

Problemele mari ale vieții — fie și de matematică pură —

să le aşternem în faţa lui ca pe un covor înflorit. Să-i excităm interesul — fie şi din joacă — dar noi să stăm gata în orice clipă să răspundem chestionărilor lui.

Din spaţiul interplanetar ne vin razele cosmice, căci e adevărat că viaţa noastră atârnă de stele şi fiecare om îşi are steaua lui. Cancerul iniţial se mai poate încă vindeca restabilind echilibrul razelor cosmice deficiente înlocuindu-le cu raze X sau Roentgen...

Ca prezenţa razelor cosmice să fie supravegherea noastră discretă, din ce în ce mai depărtată, mai nesimţită, dar veşnic prezentă asupra copilului. Să le fim îngeri păzitori. Falimentul — cancerul — educaţiunii a intervenit când tineretul n'a fost supravegheat.

Bătrânii să fie înţelegători cu tinerii, iar tinerii să respecte pe cei în vârstă: Aci stă cheia de boltă a viitorului unui neam. De regulă este copilul care iubeşte adultul. Acesta însă cel mai adeseori nu se preocupă de tineret.

*

Conduşi înţelept din umbră, copiii sunt floarea omenirii. Dintre toate vârstele ei sunt singurii gata să-şi jertfească viaţa pentru scopuri sublime. Nu numai de aceea sunt soldaţi, fiindcă sunt mai uşurei, dar ei sunt mai curând gata să-şi dea viaţa pentru idealuri decât cei în vârstă. Să veghem să nu-şi formeze idealuri rătăcite. Sunt o mulţime de tineri ce se sinucid din dragoste. Este aci o psihoză fără îndoială de idealism dar de idealism fals de rătăcire. Suntem datori să veghem neadormiţi să le surprindem rătăcirile şi să-i îndreptăm.

*

În istoria artelor copiii au format totdeauna un substrat fericit de idealizare şi creaţiuni superioare. Ţesutul lor elastic svâcnind de seva creşterii, formele lor sunt armonioase şi au creat canonul ideal de frumuseţe fizică umană. Inteligenţa sinceră ce le iradiază din privire au fecundat creaţiunea plastică prin atitudini de expresivitate robustă şi fără ascunzişuri. Ele ne conving, că în centrul lumii sufleteşti de pretutindeni stă copilul; el este izvorul veşnic prin care se reînnoieşte viaţa.

*

Să facem şcoala aşa cum visează copilul să fie. Să realizăm veşnic câte ceva din visurile lui. Nu există dascăl perfect; există însă pedagogul de neînălăturat, care veşnic trebuie: este cel

căre se formează din permanență, în contact cu copilul. Copilul de care nu se ocupă nimeni, devine în mod fatal un turburător al ordinii sociale.

*

Omul se ocupă cu educația copiilor săi abia $\frac{1}{4}$ din viața lui. Omul e inferior decît albinei care în întreaga ei viață nu face decît educația puilor și ei asigură rod câmpurilor noastre, polinizând florile.

*

Jean Jaques Rousseau a avut desigur o fericită inspirație cerând pedagogilor să se întoarcă la natură. O inspirație însă e abia o clipă de noroc. Clipă trecătoare, căci dănsul nu era pedagog practic.

Realizarea practică a ideilor lui le-a făcut doctoreasa Maria Montessori în ale ei „case dei bambini”. În anul 1923 am vizitat la Roma una din instituțiile ei. Eu cred că nicio metodă n'a ușurat mai mult învățămîntul ca practica ei, care de atunci s'a răspîndit în lumea întreagă. În școala ei dela o suburbie a Romei am observat pentru întâia oară copiii la muncă, asemănându-se cu un zumbet de albine. Învățătoarea — d-soara Maria Garibaldi — părea mai mult o ființă serviabilă pusă la dispoziția lor ca să-i servească, să-i lămurească în jocuri, — pe cari înșiși le conduceau.

Delectându-se învățau cele mai grele chestiuni. Un arsenal de discuri în colorii, cartoane cu lucruri după număr, așezate în ordine logică și bibliotecă minusculă de cărți pentru copii, pe cari le consultau singur, dădeau material îmbelșugat pentru preocupările neostenite ale micilor făptuiri.

Intrând în casa lor, am intrat ca Gulliver în țara lui Lili-put. Mese mici, scaune scunde și dulapuri ușoare, pe cari singuri le ajustau cum voiau — fără să se facă lux, — cu mijloace simple s'a realizat o școală plină de viață și de rezultate.

*

Să încheiem deci considerațiunile noastre asupra situației actuale a omenirii afirmînd cu încăodată mai mult, că copiii mulți sunt singura cheazășie de viitor. Ei o să ne descrețească fruntea și o să ne însenineze orizontul. Dacă în clipa de față ne simțim nedreptățiți, asaltați, covârșiți de streini, sunt singuri copiii noștri cari o să ne deie satisfacția de neînlăturat în vremuri viitoare.

Celce desperează deci de viitorul copilului său nu cunoaște legile firii. Celce nu se îngrijește să aibă copii mulți, își taie propria lui creangă de care s'ar răzima, își sapă singur mormântul speranțelor lui în zilele de bine.

*

Pentru defetismul de azi e vinovată în bună parte și literatura de azi, inconștientă în bună parte, țintind numai tirajul și câștigul. Ea a răspândit lozinca uluitoare că iubirea, sentimentul de dragoste, e complect strein de procreațiune și de copil. În romanele de azi sunt pagini indecente de amor fizic, adeseori de adultere, de orgii, de vicii, dar nicăiri nu se vorbește de consecințele iubirilor: de copii. Ca și când toate dragostile ar fi infructuoase și rolul dragostei, copilul, n'ar mai interesa pe nimeni. Nici teatrul sau cinematograful în privința aceasta nu lucrează mai pre sus.

*

Și totuși...

Copiii sunt adevărata omenire, — omenirea de mâine.

Ei vor planta noi grădini de curmali și portocali în desert ei vor transforma într'un Canaan de belșug cele mai aride câmpii ale noastre.

Cântec de vecernie

*Ci în faptul zorilor
Sună'n preajma lacului
Cântul pitpalacului
Și-al priveghetorilor...*

*Fața-albastră-a lacului
Lângă-a trestiei tulpină
Frânge unda și suspină
Că'n dealungul veacului;*

BCU Cluj University Library Cluj

*Ca o flacăre de ceară,
Tremură că ar să piară
Colo'n ghiocul malului...*

*Brațul cald al visului
Pe subt sălcii plângătoare
Se întinde să'nfășoare
Sufletul proscrisului*

*Că în fundul zărilor
Rupse brațul legilor;
Soață e pribegilor
Calea depărtărilor...*

*Ci în cuibul satului
Plânge mândra-i prinsă'n jale,
Stă călău iubirii sale
Săbia 'mpăratului...*

*Dar pe malul lacului
A tăcut cântarea plină,
Doar o boare mișcă lină
Floarea-aprinsă-a macului.*

*Sângeră pribeagului
Inima'n fiori de moarte,
Trupul cere ca să-l poarte
Sprijinul toiagului...*

*Inșirate clipele
Mândra față, părăsita,
Frânse, hotărând ursita,
Dorului aripele...*

*Gârbovit, albit pribeagul
Dorul și-a hrănit mereu,
Și pe drumul morții greu
N'a schimbat de căl meleagul.*

BCU Cluj - Ecaterina Ciobanu Library Cluj

ADA CRIN.

Drumurile ciobanilor noștri

De: Traian Birăescu.

Intr'un număr al revistei „Luceafărul”, se face amintire despre o seamă de numiri geografice românești din Cehoslovacia, demonstrând existența de pe vremuri a unui numeros element românesc prin acele ținuturi.

Deoarece afară de T. T. Burada, care face o amănunțită descriere a Semericiului valah, a capitalei Valahiei din Moravia, restul lucrărilor privitoare la românii din Cehoslovacia sunt puțin cunoscute, da mai ales nu este încă demonstrat în mod științific, cum au ajuns acești români, — azi complect slavizați, — pe acele meleaguri și mai ales în Slovacia de Vest; credem, că cele ce urmează vor fi o prețioasă contribuție pentru istoriograful, care va ataca această problemă:

Istoricul maghiar Alexandru Takács într'un studiu apărut în editura Academiei maghiare (Rajzok a török világból, Budapesta 1915 vol. II) încearcă să descrie viața de pe vremuri a poporului maghiar, care s'a ocupat cu creșterea vitelor. Din documentele citate de către autor în acest studiu vedem, că dacă obiectivul nu a putut fi atins în cecece privește poporul maghiar, el ne oferă date precise nu numai asupra infiltrării în limba maghiară a unor cuvinte și noțiuni românești, ci și drumul pe care l-a urmat această infiltrație. Evident că acest drum e acela urmat de ciobanii noștri. Dar nu numai de către ei, ci și de către familiile lor. Acestea erau duse uneori acolo anumit de către unii mari proprietari de munți și pășuni de munte, pentru a le face pe aceasta rentabile prin arenda ce o plăteau aceste familii și așezări ciobănești, dar de cele mai multe ori emigrate în acele părți de bună voie pentru prețul minim ce-l plăteau pentru pășunat.

Istoricul maghiar recunoscând, că înainte de năvălirea Turcilor în Ungaria (1551), oieritul era foarte puțin dezvoltat pe câmpia ungariei la poporul maghiar, înlătură din capul locului

supoziția, că ciobanii maghiari ar fi dus erpresionile și noțiunile ciobănești românești până prin Panonia, după ce bineînțele-le ar fi împrumutat dela ciobanii români.

Sunt instructive însă explicațiile și interpretarea ce o dă acest istoric unor numiri din documentele citate, scrise când în latinește, când în ungurește.

„Astfel „berbeci” (în lucrare: „berbecs”) înseamnă masculul oi, dar de cele mai multe ori rase de oi valahe, spre distincție de acelea din Moravia, sau turcești”. Spre a dovedi această din urmă afirmație, reproduce inventarul domeniului camerial dintr'un ținut românesc și anume din Porumbac, din anul 1638, în care stă scris: „două sute oi berbeci din anul acesta, două sute șaptezecișapte oi berbeci bătrâne, 540 oi cu lapte, 23 capre cu lapte, 9 capre sterpe, 6 putini cu urdă, 16 putini cu brânză, citând ungurește astfel: „ez idei nöstény berbech 200, öreg berbech 277, fejös juh 540, fejös kápra 23, meddő kápra 9,6 putton orda, 16 putton turó”.

Probabil însă că documentele consultate l-au convins, că „berbecul” din documente nu înseamnă și nu putea însemna decât masculul oaiei, căci la pag. 337 revine și spune, că sub berbec în pusta maghiară și Panonia se înțelegea „kos”-ul *), adică berbecul propriu zis și nu rasă de oi.

Mult mai interesant este înțelesul pe care-l dă istoricul maghiar cuvântului strungă, ungurește și citat din documente sztróngálás, adică „a da” sau „a trece prin strungă”.

Această operație se făcea odată pe an, când oile dela pășunat erau trecute prin strungă pentru a fi numărate și a fi apoi dijmuite după numărul lor. Astfel se reproduce un document din 1621, care arată, care a fost venitul domeniilor familiei Rákoczy, ce avea moșii în toate județele Slovaciei până la râul Vag.

Între expresiunile românești din documentul latin citat găsim expresiuni ca berbec, țap, mioară, cum și strungă, etc. scrie evident cu ortografia maghiară, dovedind că la această epocă expresiunile acestea românești au ajuns la hotarul Austriei.

Descriind organizația valahilor ce colindau sau se așezau în Carpații nordici și apuseni un alt document latin dela începutul veacului al XVI-lea citat spune: „In Atibus.. ubi Walachī sub reges suos pascendi apreciere solent, etc.”. regi cari primeau

*) Berbec ung.: „kos”.

dela supuşii lor ca bir, deci nu ca dijmă, o anumită cantitate de „boroncza” adică brânză.

Cine şi ce erau aceşti „regi”, în ce consta această organizaţie?

Rege era cel mai bătrân dintre baciai unui ținut întreg de păşuni de munte şi după cum chinezii erau şefii aşezărilor familiilor acestor ciobani, aflătoare la locuri mai puţin înalte, unde se găsea şi ceva pământ de muncă, măsurat cu prăjina (vessző) sau ceilalţi baciai şefii stănelor, în document „esztena”, tot asemenea baciul şef stăpânea asupra mai multor stâne. Din confuzia, pe care o face documentul între pământul de muncă ce revenea unui baciai şi care era egal cu acela ce se cuvenia unui preot, se vede că uneori, în lipsă de preoţi, baciul îndeplinea şi unele funcţiuni ale acestora. Cunoscând consideraţia şi veneraţia, ce se dădea bătrâneţii în lumea veche românească, aceste atribuţiuni ale baciului şef ne par naturale.

Intre localităţile citate de documentele amintite, sunt o seamă de numiri „Poiana”, când cea-„de-sus” când „cea-de-jos”. Apoi: Holiţa, Stana, Valea, etc.

Dar oile aveau nevoie iarna de furajul, pe care nu-l puteau da locurile păşunate, ci trebuia cosit din locuri ferite de turme:

Pentru aceasta ciobanii noştri pătea proprietarului desigur în produsele lor, bani de vatră. În studiu şi ungureşte „vatrapénzt”.

Urbariul din 1605 a judeţului Borsod spune, că cei, cari s’au înţeles cu judele (udvarbiró) judeţului, sunt ciobani (Juhászok) şi că toţi ciobanii se țin de valahi (ung. în studiu: „az oláhokhoz tartanak, mint egyéb juhászok”).

Din documentele consultate de către istoricul Takács, amintite sau citate de el, se vede, că la începutul veacului al XVI. noţiunile şi expresiunile ciobăneşti româneşti, erau răspândite nu numai în limba maghiară şi desigur şi în cea slovacă, ci şi în documentele rămase, care confirmă acest fapt şi desigur că aşezările româneşti, atât cele din Moravia, cât şi cele din Slovacia, care nu s’au mai păstrat decât în numiri, au o vechime mai mare decât începutul acestui veac.

D-l Dr. George Dobrin a împlinit vârsta de 76 ani

De: Prof. Dr. A. E. Peteanu.

Printre elitele spirituale ale Banatului nostru de altădată, care au ilustrat, în vremuri de grea cumpănă, cu toată demnitatea, viața noastră națională, politică și cărturărească în toată complexitatea ei, d-l avocat *Dr. George Dobrin* din Lugoj ocupă, incontestabil, un loc de cinste.

Legat prin toate fibrele ființei d-sale sufletești de poporul român bănățean, din care a ieșit și din mijlocul căruia a crescut, d-l Dr. George Dobrin a fost sortit, prin forța împrejurărilor și a vremurilor în care a trăit și a activat, să facă parte din pleiada marilor noștri entuziaști, din valorile autentice ale generației noastre eroice bănățene, cari au înscris cele mai sublime pagini de eroism și au urcat, cu deplină încredere în Dumnezeu și în destinele Neamului, calvarul Unirii.

O personalitate bine conturată și luminoasă, un luptător naționalist de întâia linie, care s'a cristalizat, desăvârșit, încă dela începutul carierei d-sale avocațiale, în mijlocul marilor luptători bănățeni: Vincențiu Babeș, Andrei, Anton și Alexandru Mocsonyi și a luptat, fără șovăire, între anii 1875—1918, pentru afirmarea conștiinței noastre naționale și pentru biruința dreptății noastre istorice, alături de cele mai proeminente personalități ale vieții noastre politice de dincoaci de Carpați.

Călăuzit mereu de simțul răspunderii și pătruns de imperatiivele naționale, d-l Dr. George Dobrin s'a pus în serviciul celei mai frumoase cauze naționale și și-a canalizat, timp de o jumătate secol, toate eforturile curate și energice spre acelaș scop sublim al marilor datorii și răspunderi față de interesele superioare și permanente ale Neamului său românesc. Timp de cinci decenii a fost, prin excelență, un luptător energic și hotărât, un apărător și sprijinitor devotat al poporului și al tuturor instituțiilor noastre naționale și a desfășurat, în tovărășia emi-

nenților d-sale colaboratori de pe vremuri: G. Pop de Băsești, T. Mihali, Dr. Iuliu Maniu, Dr. Alexandru Vaida Voevod, Vasile Goldiș, Dr. V. Suci, Ștefan Cicio Pop, Dr. Șt. Petrovici, Dr. A. Novac, Dr. V. Branicea, Dr. G. Popovici ș. a., o activitate multilaterală, entuziastă și prodigioasă.

De numele d-sale se leagă toate frământările și năzuințele poporului nostru bănățean și, în special, al celui din Caraș-Severin dintre anii 1875—1918.

Nu găsim pagină, în istoria luptelor noastre naționale din această epocă eroică, pe care să nu fie trecut, alături de ceilalți luptători de elită ai Banatului, și luptătorul lugojan Dr. G. Dobrin.

Toate problemele mari care au frământat atât de mult, în cursul deceniilor de aprige lupte, pe conducătorii spirituali ai poporului nostru românesc de dincoaci de Carpați, au găsit în d-sa un aprig apărător.

Inregimentat, cu energia d-sale juvenilă și cu dorul năvalnic de afirmare, încă de tânăr avocat, între luptătorii noștri cei mai de seamă din ultimele decade ale veacului al XIX-lea, ia parte la toate mișcările noastre de apărare națională împotriva asupritorilor și a tendințelor de desnaționalizare, punându-și talentul, energia, inteligența și dragostea de muncă în serviciul sublimiei cauze a idealului nostru național.

Inzestrat cu o frumoasă și întinsă cultură juridică și enciclopedică, cu un suflet plin de armonie și în neconținută vibrație pentru tot ce era nobil, frumos și românesc, d-l Dr. G. Dobrin, născut la 18 Aprilie 1862 în Lugoju marilor vizionari și luptători bănățeni și crescut pe aceste frumoase meleaguri cu neperitoare vestigii istorice, și-a împlinit întreaga viață cu viața iubitelui său Banat și și-a cheltuit toate energiile, cu o dragoste fără pereche și cu intransigența împinsă, de multe ori, până la fanatism, pentru promovarea intereselor vitale ale scumpei sale provincii natale.

Pretutindeni, la toate conferințe și adunările istorice ale „Partidului Național Român” și al tuturor Românilor de dincoaci de Carpați a participat, alături de Coriolan Brediceanu, Ștefan Petrovici, Dr. George Popovici și și-a spus cuvântul său chibzuit, hotărât și plin de demnitate.

Pretutindeni, cu ocazia marilor evenimente naționale ale românismului de dincoaci de Carpați, creatoare de destine, s'a

evidențiat printr'o ascuțită logică juridică, printr'o inteligență suplă, optimism viguros, curaj rar și credință fanatică în biruința dreptății divine.

Acelaș suflet al bănățeanului de marcă a vibrat în toate pledoariile și importantele d-sale procese politice, penale și civile, în istoricul proces al „Memorandului” din 7 Mai 1894, în toate ședințele „Congregațiunii comitatense” (Consiliul județan) a județului Caraș-Severin în frumoasele și eroicele propagande electorale, în consiliile eparhiale, în paginile ziarului „Drapelul”, pentru a cărui apariție s'a străduit atât de mult, în ședințele tuturor societăților culturale și artistice ș. a., pe care le-a însuflețit și îndrumat cu toată energia voinței și cu toată vigoarea inteligenței și a dragostei d-sale demnă de toată admirația.

Acelaș suflet de elită, dornic de afirmare și robit de dragostea sinceră pentru meleagurile frumoase ale României libere și pentru marele suflet românesc de pretutindeni, i-a dat impuls să pregătească, dimpreună cu *Dr. V. Branisce, Ioan Vidu, Dr. Ștefan Petrovici* ș. a., admirabila și neuitata participare și manifestație a cântăreților bănățeni la grandioasa expoziție din 1906 dela București; să primească cu un adevărat delir intrarea armatei române în ziua de 24 Iulie 1919 în Lugoj; să conducă impozanta delegație a Românilor bănățeni, în vara anului 1919, la Bichiș-Ciaba, pentru a fi prezentată Majestăților Lor: Regelui Ferdinand I și Reginei Maria; să primească însărcinarea extrem de importantă și grea de-a fi, în anul 1919, întâiul Prefect român al marelui și istoricului județ bănățean Caraș-Severin, de a-l organiza și de a-i româniza administrația, de-a mobiliza toate conștiințele și de-a le da directivele cele mai sănătoase pentru noua viață românească de pe aceste istorice meleaguri bănățene ș. a. ș. a.....

În vremurile noastre de ritm grăbit, de absorbitoare preocupări materiale și de mare criză a adevăratelor caractere, în care — durere — atât de repede se așterne vălul uitării peste faptele și evenimentele noastre istorice și peste reprezentanții cei mai de seamă ai trecutului nostru, o astfel de activitate impresionantă și deosebit de fecundă este cu totul umbrită, uitată, neluată în seamă.

Astfel de portrete de înaltă semnificație etică ale marilor figuri ale trecutului — fie dispărute, fie încă în viață — sunt, datorită unui cras indiferentism și a unei revoltătoare ingratitude, prea des aburite, șterse de toți aceia, cari preocupați nu-

mai de efemer, de banal, nu știu și nu vreau să se închine în fața celor ce s'au consumat pe altarul propășirii și al înălțării Neamului, în vremurile cele mai tragice ale existenței sale.

Dar istoria nepărtinitoare le înregistrează siluetele și le fixează locul cuvenit, pe filele ei, cu slove neperitoare.

*

Astra bănățeană ridicată, deasupra tuturor preocupărilor mici — mărunte, în atmosfera veșnic senină a idealismului re-generator, și-a ținut de-a sa datorie să încrusteze, pe răbojul anului, acest sublim mozaic de reminescente din viața trăită intens și în lupte de neconținute avânturi generoase, timp de 76 ani, încheiați în ziua de 18 Aprilie a. crt., a acestui vechi luptător naționalist lugojan, decorat, zilele acestea, de M. Sa Regele Carol al II-lea, cu ordinul Regele Ferdinand în grad de cavaler, să-i aducă omagii de sinceră admirație, recunoștință și grațitudine și să-i ureze viață îndelungată și perfectă sănătate, spre mulțumirea și fericirea tuturor Românilor de bine, cari știu să se închine, după cuviință, în fața meritului și a valorii necontestate.

La mulți ani!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insemnări pe marginea unei cărți de psihologie ¹⁾

Este lucru incontestabil că o știință nu se poate defini ca atare, rămânând numai la simple constatări de fapte. Știința este constituită de fapte, plus viziunea teoretică a cercetătorului. Această viziune teoretică este fără îndoială o chestiune de „înțelegere” personală, de „semnificație” ce se acordă faptelor. Căci, dacă omul de știință ar rămâne numai la datele experienței concrete, fără a pune nimic dela sine, fără a contribui prin acele „adausuri personale”, nicidecum știința nu s'ar integra într-o concepție largă, explicativă, asupra naturii globale a lucrurilor. Tendința științistă de a rămâne numai la fapte, de a nu spune decât atâta cât spun faptele, este după noi săracă cu duhul. Ea poate cel mult să acumuleze un bagaj enorm de date, care în surplusul lor au totdeauna tendința să se reverse peste bordul cunoașterii omenești. Dar la o viziune

¹⁾ Zevedeu Barbu: Minciuna în lumea copilului. Edit. rev. „Freamătul Școlii” Tipog. Cartea Românească, Cluj, 1938.

globală despre realitatea în care trăim, ea nu ne poate duce nicicând. De aceea, multe din lucrările concepute în acest spirit științific, n'au apucat niciodată să vadă mai departe decât vârful nasului, rămânând într'o veșnică miopie spirituală. Iată de ce, încercările contrarii, — oricât de arbitrare ar fi după unii, — dacă încearcă să depășească faptele și să pătrundă în „sufletul” lor, iar nu să rămână numai la „exterior”, sunt pe cât se poate de binevenite. În spiritul acestora din urmă, se integrează și lucrarea d-lui Z. Barbu, care tratează despre minciuna la copil. Nu stă în intenția noastră să rezumăm cât de cât conținutul lucrării în discuție, ci doară să semnalăm anumite merite incontestabile ale metodei de studiu adoptate, cât și perspectiva verticală pe care ne-o deschide poziția teoretică la care s'a ridicat autorul. Această perspectivă ne vorbește despre existența unui microcosm, mai mult sau mai puțin pe drum de organizare interioară, care însă își are legile lui, caractere specific conturate, o „lume aparte” — a copilului, radical deosebită de aceea a omului matur. O calitate indiscutabilă a lucrării, care vine drept consecință a poziției teoretice pe care o preconizează d-l Barbu, este faptul că aici se cercetează nu numai fenomenul în sine, degajat de întregul complex al vieții psihice copilărești; ci este integrat în „lumea copilului”, în acel „tot” ce-și desfășoară propria finalitate. D-l Z. Barbu, nu face numai psihologie. Scrisura sa este pneumatologică. Dsa, se apropie de fapte sondându-le interioaritatea și acordându-le o semnificație ce depășește orice științism rigid. De aceea, minciuna este explicată ca un fenomen ce se înglobează perfect în „lumea copilului”. Ea este ceva aparte, ceva deosebit de lumea maturului; ceva care constituie o specificitate bine marcată a sufletului copilăresc. Că acest fenomen al minciunii este integrat într'un fel binemotivat în domeniul vieții global-sufletești a copilului, ne-o demonstrează și faptul că raportul între ea (minciună) și adevăr, se pune altfel la copil decât la matur. D-l Z. Barbu, își pune problema posibilității adevărului la copil — într'un capitol care a fost omis din cuprinsul lucrării, din motive cu totul streine de orice scop științific; (capitolul se intitulază: „Cum este posibil adevărul la copil”) — unde autorul depășește psihologia și ancorează în epistemologie, arătând încă odată că psihologia nu este numai o disciplină care păstrează un bagaj de fapte adunate; ci o știință înaltă asupra naturii sufletești a omului. Tocmai această tendință de a sesiza „adâncurile” sufletești, se poate ceti printre rândurile lucrării în discuție; ceea ce, pe lângă faptul că garantează un efort personal al autorului, constituie nota de viabilitate a cărții. Este impresia „vie” pe care o încerci citind cartea d-lui Z. Barbu.

Concepută într'o formă extinsă, lucrarea d-lui Z. Barbu, satisface atât cerințele teoretice cât și cele practice, — condiții necesare unei bune lucrări de psihologie.

A. Ch.

Poemul Neamului de Sabin V. Drăgoi

Interpretarea critică a unor realizări în arta creației, semnifică întotdeauna recunoașterea integrală sau parțială a valorilor cuprinse în opera respectivă, sau demolarea ei până la scheletul grotesc și penibil a unor aberațiuni.

Evenimente mari, cari să răspândească căldura speranțelor și încrederii în viitorul artei românești și cari să merite recunoașterea integrală a valorilor cuprinse în ele, din nenorocire la noi sunt foarte rare! Un astfel de eveniment a fost fără îndoială execuția în prima audiere a „Poemului neamului” de Sabin V. Drăgoi cu ocazia desvelirii marelui fresce dela Ateneul Român din București.

În această creație maestrul Drăgoi se transpune pe un plan de vizibilitate și imaginația lui este eminent plastică, ceea ce pentru un creator de muzică constituie partea cea mai importantă și semnificativă în producția sa. Comentarea unui text printr-o dezvoltare programatică și vizionară este sfera în care mijloacele tehnice de natură: armonică, melodică și orchestrală să contopesc într-o recerință misterioasă de perfecțiune. „Poemul Neamului” examinat sub aspectul acestor trei elemente mai sus-menționate merită cele mai înalte considerațiuni, fiindcă reprezintă aceiași curbă evolutivă, senină și imperturbabilă a crezului maestrului Drăgoi, și anume: **arta românească** creată cu mijloace și după modele pur etnice, cari de data aceasta mai au și meritul de a fi autentice, fără imbibările folclorice, din trecut și totuși păstrând pe deplin aceeași atmosferă românească.

Armoniile adecvate situațiilor și pe deplin justificate, iar orchestrația variată cu un lux de surprize și imbibări plasticizate, cari evidențiază neprecupețită stăpânire a combinațiunilor coloristice.

Poemul ca formă este construit pe baza scenelor istorice în mai multe părți caleidoscopice, contopite într'un fluviu de sonorități, ca însăși ideea de întregire a neamului, care stă la baza acestei creațiuni și care reprezintă muzicalmente întreg trecutul nostru dela origină până la unirea cea mare.

Formă, culoare și originalitate, iată cele trei caracteristice a poemului, care după toate premisele formează numai un pas în plus la evoluția vertiginoasă a maestrului Drăgoi, care ne-a făcut nouă bănășenilor stăta cinste și dela care așteptăm cu deplină dreptate și dragoste noi creațiuni pentru gloria neamului din care s'a plămădit.

Măistrul Drăgoi este singurul nostru compozitor, care printr-o neconținută afirmare, dovedește cu prisosință vitalitate, dinamizm și energie creatoare.

VASILE IJAC.

Raportul General *)

asupra activității „Regionalei Bănățene a Astei” pe 1937—38

După un an dela constituirea Regionalei Bănățene a Astei Comitetul de conducere este în măsură a prezenta un bilanț al activității sale, care — dacă n'a ajuns la nivelul așteptărilor noastre — credem totuși că este mulțumitor.

I. *Despărțămintele.*

Dela constituirea Regionalei în unele despărțăminte s'a putut constata o învioreare a activității culturale. Potrivit rapoartelor anuale înaintate Prezidentului Regionalei putem sublinia o activitate meritorie în următoarele despărțăminte: Oravița, Orșova, Sânnicolaul Mare, Lugoj, Caransebeș, Reșița, Făget, Lipova, Birchiș.

Se manifestă străduințe de reactivare, însă până acum fără relief, în despărțămintele: Timișoara, Periam, Buziaș, Sacul, Teregova, Moldova Nouă, Bocșa Montană, Vinga, Recaș, Bozovici și Sasca Montană.

Nu manifestă nici un semn de viață despărțămintele Comloșul Mare și Ciacova.

Se impune reorganizarea Despărțămintelor:

Balinț, Jimbolia, Gătaia, Deta și Peciul Nou.

În cadrele organizațiilor „Astei” din Banat s'au ținut — la sate și orașe — câteva sute de conferințe cu subiecte variate și încadrate în șezători culturale-artistice.

Comitetul Regionalei a dat sugestie Despărțămintelor ca la organizarea conferințelor să se țină seama de necesitatea ca în acelaș loc să se țină cel puțin 4—5 conferințe, într'un sezon, întrucât numai în felul acesta se va putea ajunge la scopul urmărit.

Pentru unele despărțăminte, Regionala a trimis conferențieri dela Timișoara, așa încât din acest punct de vedere „Astra Bănățeană” și-a putut îndeplini îndatoririle în condițiuni mulțumitoare. Nu putem trece cu vederea faptul că despărțămintele nu sunt ajutate material de nimeni, așa că activitatea desfășurată se datorește în primul rând binevoinei membrilor.

*) Aprobata în ședința Comitetului din 17/VI/1938.

Trebuie să evidențiem faptul că între despărțămintele „Astrei” din Banat și diferite alte societăți culturale-științifice a existat și există o strânsă colaborare.

Toate sărbătorile naționale românești ca și alte evenimente culturale au fost sărbătorite cu fast deosebit în cadrele organizațiilor Astrei din Banat.

II. Școale țărănești.

Comitetul Regionalei și-a manifestat credința că trebuie să se ajungă la o acțiune mai temeinică. Deoarece s'a oprit la ideia înființării de școale țărănești.

Astfel am întocmit un plan de organizare a școalelor țărănești și au fost proiectate 4 școale pentru bărbați și 4 pentru femei.

Datorită împrejurărilor politice ce au marcat sfârșitul anului 1937 și începutul anului 1938 nu a putut lua ființă decât următoarele școli:

a, la *Oravița* — un curs de o lună pentru bărbați;
— două cursuri de câte o lună pentru femei.

b, la *Orșova* — un curs de o lună pentru femei.

c, la *Sânnicolaul Mare* — un curs pentru bărbați.

d, la *Reșița* — un curs pentru muncitori.

e, la *Lugoj, Lipova și Belinț* s'au făcut toate pregătirile necesare, dar din motive independente de voința conducătorilor despărțămintelor, școalele n'au putut ființa.

Programa cursurilor a fost în general aceea care a fost fixată de Comitetul Regionalei prin planul de organizare publicat în revista „Luceafărul” anul III. S. II. Nr. 5 și 6 și în extras cu complectări privitoare la ținuturile respective.

1. *Recrutarea auditorilor* s'a făcut ținându-se seamă de următoarele condițiuni:

a, Să fie bine văzut în comună adică să aibă o reputație morală necontestată.

b, Să aibă gospodăria lui proprie.

c, Să aibă o situație materială cel puțin mijlocie.

d, Să aibă vârsta între 23—40 de ani bărbați, iar femeile vârsta de 15—30 de ani.

2. *Găzduirea cursiștilor* s'a făcut precum urmează:

a, La *Oravița* — bărbații au fost găzduiți în vechile edificii ale liceului „General Dragalina”, iar femeile au avut dormitorul gratuit la Institutul Notre Dame unde au putut face baie săptămânal.

În seria I au fost 28 cursiste, iar în seria II 24. Toate au stat sub supravegherea unei profesoare, atât ziua cât și noaptea. Măncarea atât pentru bărbați ca și pentru femei, au preparat-o cursistele sub conducerea maestrelor de gospodărie. D-na Costinescu și D-ra Maria Chișozan.

b, La Orșova găzduirea cursistelor s'a făcut în sălile dela gimnaziul mixt, saltelele fiind procurate de Regională. Au fost 28 de eleve.

c, La Sănnicolaul Mare cursurile s'au ținut la gimnaziul mixt „Principele Carol”. Au fost în total 49 cursisti, toți gospodari din localitate.

3. *Conducerea cursurilor*, a fost încredințată d-lor: prof. I. Rusmir președintele despărțământului Oravița, prof. D. Laitin directorul gimnaziului Orșova, primpretor I. Deac președintele despărțământului Sănnicolaul Mare, Dr. C. Roșu președintele despărțământului Reșița și prof. Dr. A. Peteanu președintele despărțământului Lugoj.

4. *Corpul didactic*. Ținem să însemnăm cu deosebire mulțumiri numele acelor intelectuali de toate specialitățile care fără nici o preocupare au arătat în mod cu totul dezinteresat și impresionant chipul cum se poate face legătura strânsă între țărâni și intelectuali:

Din Oravița pentru bărbați: D-nii Dr. Gh. Runcan-medicina umană; Dr. Postatni Aurel-medicina veterinară; Ing. M. Nedelcu și Ing. I. Trăilă-agricultură; M. Drugărin-aritmetică; I. Rusmir-st. naturale; iar pentru educația morală și națională: protopop V. Musta și profesorii: Stoian, V. Vărădeanu, Al. Bălănescu și Costinescu.

Pentru fete D-nele Costinescu (seria II) și Maria Chișozan (seria I) maestră de gospodărie; Maria Mircea-maestră de rufărie; Maran Maria-maestră de țesătorie; medicii Dr. I. Manguica și Dr. Ilie Iana; prof. Al. Bălănescu, Costinescu și Vărădeanu.

Din Orșova: D. Director Laitin, protopop I. Câmpean, d-nele I. Eliescu, S. Laitin și S. Romănu. Exprimăm mulțumiri deosebite corpului profesoral al gimnaziului mixt, precum și doamnelor din Soc. Femeilor Ort. Române din Orșova, cari și-au dat concursul prețios.

Din Sănnicolaul Mare notăm pe d-nii: Primpretor I. Deac; director T. Bueurescu, Dr. A. Ardelean, Dra Viorica Truia, Ing. Leon T. Georgescu, prof. Dr. P. Fleșer, d-na prof. Smaranda Rusovan, prof. Lazăr Rusovan; șef judecător Dr. Ion Rusalin,

avocat Dr. I. Răhăian; directorul spitalului D. Dr. Al. Drăgan, inv. Chiriac.

Concluzii: Școalele țărănești sunt o necesitate imperioasă pentru primenirea vieții sociale a țăranului din Banat. În deosebi prin școalele țărănești pentru femei cărora Regionala le-a dat o deosebită importanță, se va putea deschide o cale nouă pentru a ajunge la transformarea sufletelor țăranilor români din Banat în raport cu interesele de viață ale românismului în general.

La sfârșitul cursurilor elevele s'au despărțit cu lacrimi în ochi manifestându-și dorința ca la anul viitor să vină la cursuri pe cheltuiala lor proprie.

Desigur se cere o publicitate mai intensă în această privință în întreg Banatul ca aceste cursuri să se poată organiza la fiecare despărțământ.

Comitetul Regionalei crede că dacă fiecare despărțământ își va putea organiza o școală țărănească, atunci Astra va bineveni dela neam, pentru că 20 sau 25 de cursuri într'un an înseamnă pentru Banat cea mai temeinică activitate de întărire a românismului.

III. Revista.

Din revista Regionalei „Luceafărul” au apărut 6 numere în anul III seria II Iulie-Decembrie 1937; 6 numere în anul IV seria II Ianuarie-Iunie 1938.

Am dorit ca revista să fie o oglindă a frământărilor culturale din Banat. Credem că suntem pe calea cea bună și aceasta au mărturisit-o și alții prin ziare și reviste. Vom continua cu strădaniile noastre până la marginile puterilor noastre materiale, căci ajutoare nu primim de nici unde și sunt foarte puține revistele cari se pot susține numai prin mijloace proprii, respective abonamente.

Tirajul revistei este de 1000 exemplare.

IV. Editura.

Comitetul a crezut că este bine ca să creieze o editură a Regionalei pentru scrieri folositoare educației culturale și datorite scriitorilor din Banat.

Astfel s'a editat poemul în proză: „Horia” al scriitorului C. Stoicănescu și două volume de basme pentru tineret și țărani datorită cunoscutei scriitoare Măia Cerna.

Singura sarcină pe care o are Regionala prin editarea căr-

ților este că avansează sumele necesare tiparului, sumă care însă se recuperează pe măsură ce lucrările se plasează.

Pe lângă activitatea schițată mai sus, organizațiile bănățene ale Astrei, prin grija devotată a membrilor au împărțit tot felul de cărți și broșuri folositoare pentru întărirea bibliotecilor cercurilor culturale sătești.

Trebuie să menționăm aci sprijinul de largă înțelegere pe care Astra Bănățeană l-a primit în 1937 dela Prefectura Jud. Timiș-Torontal, prin bunăvoința d-lui Dr. Dimitrie Nistor, prefectul de atunci al județului și dela Primăria Municipiului Timișoara, prin D-l Prof. A. Coman, președintele comisiei interimare de atunci.

Deasemenea exprimă mulțumirile noastre „Astrei” Centrale care ne-a dat prețios ajutor moral și material, precum și d-lui prof. Dr. St. Șoimescu, Administratorul Casei Școalelor și Culturii Poporului pentru suma de lei 20.000 cu care ne-a ajutat.

Din ajutoarele primite Comitetul Regionalei Bănățene a Astrei a susținut școalele țărănești pentru femei dela Oravița și Orșova și a căutat să-și îndeplinească toate îndatoririle pe care și le-a asumat când i s'a încredințat conducerea Regionalei.

Dacă n'am reușit să realizăm toate dorințele cu care am pornit la drum, rămâne totuși modesta convingere că Astra a rămas în fruntea tuturor asociațiilor culturale din Banat, prin activitatea pe care o desfășoară pe un plan care cuprinde tot ținutul Banatului — orașe și sate.

Desigur este nevoie ca munca dezinteresată a tuturor oamenilor de bine din acest ținut să se mobilizeze pentru o acțiune conformă cu spiritul cel nou al neamului nostru, pornit din augusta inițiativă a Majestății Sale Regelui Carol al II-lea, Președinte de onoare al Astrei.

În activitatea noastră n'am întâlnit totdeauna bunăvoința pe care Astra, prin trecutul ei o merită.

Dacă vom putea avea suficiente posibilități materiale, la care să se adauge obolul moral al tuturor acelor cari s'au angajat în activitatea Astrei, Comitetul crede că va putea duce și pe mai departe distinsa, dar foarte greaua sarcină ce și-a luat-o la 28 Februarie 1937.

Comitetul de conducere a ținut în acest an 10 ședințe, iar procesele verbale ale acestor ședințe sunt o dovadă temeinică a preocupărilor ce le-am avut în legătură cu intensificarea activi-

tății Aștrei din Banat. Ascultând și raportul asupra gestiunii financiare, Vă rugăm să dați comitetului descărcarea cuvenită pe 1937—1938.

Președinte,
SABIN EVUȚIANU.

Secretar,
TRAIAN TOPLICEANU.

Onorată Adunare Generală,

La sfârșitul primului an de gestiune financiară a Regiona-
lei Bănățene a „ASTREI”, ne luăm voie a Vă raporta urmă-
toarele:

Am început gestiunea la 1 Aprilie 1937 și am încheiat-o la
31 Martie 1938. Comitetul a adoptat această perioadă ca an fi-
nanciar, punându-o de acord cu anul financiar al Statului (ju-
deț, comună) deoarece existența Regionalei noastre stă deocam-
dată în funcțiune și de subvențiile ce ni le pot trece în buge-
tele lor, atât județele, cât și comunele din acest colț de Țară,
care cade în sfera noastră de activitate culturală.

Bugetul alcătuit și votat de Comitetul nostru, a fost votat
și aprobat și de Adunarea Generală a „ASTREI” ținută în Ti-
mișoara, în 11, 12 și 13 Septembrie 1937. Bugetul are 3 capi-
tole distincte, atât la venituri, cât și la cheltuieli, înglobând su-
ma de 615.000.— Lei, arătând un excedent de 80.000.— Lei.

Acest buget a fost urmat în executarea lui întocmai pre-
vederilor. La Capitolul A. Biroul Central, s'a depășit cheltuielile
bugetate cu 13.452.— Lei, depășire provenită din faptul, că în
cursul exercițiului s'au deschis școlile țărănești, neprevăzute în
buget, care școli reclamau cheltuieli. Această depășire a avut
acoperire, având și venituri pentru aceste școli și ea a fost fă-
cută cu aprobarea în prealabil a Comitetului, care a acordat
ajutoare școlilor țărănești — 6 serii — ținute în diferite centre.

Contul BILANȚ pe acest an de gestiune, se rezumă numai
la activ și anume: Numerar în casă, Lei 225.362.— soldul con-
statat și prin contul Venituri și cheltuieli pe 1937—1938, —
precum și 1.000 (Unamii) exemplare din lucrarea HORIA de
C. Stoicanescu, al cărei preț de vânzare de 30 Lei exemplarul,
dă în total Lei 30.000.—

Anexăm Contul BILANȚ pe 31. III. 1938. sub I.

Contul VENITURI și CHELTUIELI, care se anexează sub
II. încheiat tot la 31 Martie 1938, arată la venituri Lei
579.471.—, iar la cheltuieli Lei 354.109.— Lei din care fapt

reiese un excedent de Lei 225.362.— care excedent s'a reportat și incasat în gestiunea anului 1938—1939 cu çitanța No. 1 din 1 Aprilie 1938.

Nu putem trece neamintit faptul, că am primit subvenții dela diferite Autorități:

Pentru „ASTRA”.

Dela Prefectura jud. Timiș-Torontal, 100.000 Lei, iar pentru Adunarea Generală din Sept. 1937 am primit lei 160.000.—

Dela Primăria Municipiului Timișoara, 35.000.— Lei, pentru Adunarea Generală 70.000.— Lei, iar pentru „Lucefărul” 15.000.—

Dela Serviciul Sanitar al Mun. Timișoara, Lei 30.000.—

Dela Serviciul Sanitar al orașului Lugoj, Lei 5.000.—

Dela ASTRA CENTRALA din Sibiu, Lei 15.000.—

Dela Prefectura jud. Severin, Lei 3.000.—

Pentru ȘCOLILE ȚĂRĂNEȘTI:

Dela On. Minister al Educ. Naționale, Casa Școalelor și a Culturii poporului, Lei 20.000.—

Dela ASTRA CENTRALA din Sibiu, Lei 20.000.—

Dela Diferite comune, Lei 8.000.—, iar unele persoane au contribuit cu obolul lor pe listele de subscripție.

Tuturora le exprimăm cele mai vii și călduroase mulțumiri.

Cheltuielile cele mai însemnate le-am avut cu ocaziunea Adunării Generale, ținut în 11, 12 și 13 Septemvrie 1937, care a însumat Lei 181.559 și cu organizarea școlilor țărănești, cu Lei 51.399.—

Vă rugăm, să binevoiți:

1) a aproba conturile de încheiere BILANȚ și VENITURI și CHELTUIELI încheiate pe data de 31 Martie 1938, verificate de Comitetul nostru și să dați cuvenita descărcare pe anul de gestiune 1937—1938.

2) a alege o comisie de 3 cenzori pentru Regionala Bănățeană a ASTREI.

Timișoara, la 31 Martie 1938.

Președinte:

(ss) SABIN EVUȚIANU.

Secretar:

(ss) TR. TOPLICEANU.

Casier:

(ss) ST. GERMAN.

BILANȚ LA 31 MARTIE 1938

(1. IV. 1937 — 31. III. 1938)

ACTIV

PASIV

1. CASA, numerar	225.362		1. DE RAPORTAT IN 1938—39		
2. 1000 ex. din lucrarea „Horia“ à Lei 30	30.000	255.362	a) Cassa	225 362	
			b) Valoarea lucrării „Horia“ .	30 000	255.362
	Total Lei	255.362		Total Lei	255.362

Timișoara, 31 Martie 1938

BCU Cluj / Central University Library Cluj (ss) *St. German*, casier

Examinând acest cont, am constatat, că este exact și în concordanță cu registrele purtate corect

(ss) *Dr. Iuliu Coste*

(ss) *Dr. Victor Mercea*

Aprobat în ședința comitetului dela 17 Iunie 1938

(ss) *Sabin Evuțianu*
Președinte

(ss) *Tr. Topliceanu*
Secretar

VENITURI ȘI CHELTUELI

Exer. 1 IV 1937 —

Cheltueli	Bugetat		Cheltuit	
	Lei		Lei	
A. BIROUL CENTRAL				
1. Cheltueli de birou	8 000		7.989	
2. Cheltueli de propagandă, conferențiar, organizare	35.000		22.100	
3. Diverse publicațiuni de propagandă și organizare	10 000			
4. Cheltueli neprevăzute	17.000		1.500	
Școlile țărănești		70.000	51.863	83.452
B. REVISTA „LUCEAFARUL“				
1. Imprimarea N-relor de revistă	72.000		50.219	
2. Diverse cheltueli cu redactarea revistei	28.000		9.883	
Editarea lucrării „Horia“		100.000	28.996	89.098
C. ADUNAREA G-RALA 1937				
1. Conductul etnografic	120.000		16.570	
2. Organizarea expoziției	40.000		38.374	
3. Cheltueli cu strângerea mat. pt. expoziție	20.000		14.711	
4. Cheltueli de propagandă și tipărituri	25.000		9.865	
5. Serbarea „Brediceanu“	110.000		90.601	
6. Filmarea conductului etnografic	35.000			
7. Diverse cheltueli neprev.	15 000	365.000	11.438	181 559
SOLDUL		80.000		225.362
Total Lei		615.000		579 471

Timișoara, la 31

Examinând acest cont, am constatat, că este exact

(ss) Dr. IULIU COSTE

Aprobat în ședința Comitetului

(ss) SABIN EVUȚIAN
Președinte

LA 31 III. 1938

31 III. 1938

	Bugetat		Incasat	
	Lei		Lei	
A. BIROUL CENTRAL				
1. Taxe de membrii	6.000	115.000		245.000
2. Donații, liste de subscripție	8.000		9.100	
3. Subvenții dela autorități	100.000		188.000	
4. Dobânzi de capitalizare . . . . . Școlile țărănești	1.000		48.000	
B. REVISTA „LUCEAFARUL“				
1. Abonamente pe 1937/38	100.000	135.000	33.335	52 585
2. „ „ vechi	20.000		4.250	
3. Subvenții pt. revistă . . . . . Din desfacerea lucrării „Horia“	15.000		15.000	
C. ADUNAREA GRALA 1937				
1. Subvenții dela Primăria T-șoara	100.000	365.000	70.000	281 696
2. „ „ Pref. T. Torontal	160.000		160.000	
3. „ „ autorități	15.000			
4. „ „ despărțăminte	10.000			
5. Incasări dela Serb. B. edi. eanu	65.000		51.696	
6. Venitul închirierii filmului	15.000			
Total Lei		615.000		579.471

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Martie 1938.

(ss) ȘT. GERMAN
casier

și în concordanță cu registrele purtate corect

(ss) Dr. VICTOR MERCEA

dela 17 Iunie 1938

(ss) TR. TOPLICEANU
secretar

„LUCEAFĂRUL“

REVISTA REGIONALEI BANĂȚENE A ASTREI
Apare lunar, sub direcția unui comitet de redacție.

Redactor responsabil: Prof. Tr. TOPLICEANU

CUPRINSUL:

	Pag.
<i>Dr. Emil Pocrean:</i> Recunoștința Banatului față de doctorul Victor Babeș	1
<i>Dr. Ilie Groșianu:</i> Vinčențiu Babeș	12
<i>Ada Crin:</i> Rănită (sonet)	24
<i>Ion Breazu:</i> O scrisoare a lui Ioan Popovici-Bănățeanu	25
<i>Grigore Bugarin:</i> Descântec pentru rocul livezilor (poezie)	28
<i>Anatole Chircev:</i> Cunostință și credință	30
<i>Ada Crin:</i> Plânsul sufletului (poezie)	36
<i>Ștefan Gomboșiu:</i> Arta plastică în cadrul specificului local	37
<i>Corneliu Sav:</i> Pustă (poezie)	43
<i>Aurel Contrea:</i> Copilul, comoara națiunii	44
<i>Ada Crin:</i> Cântec de vecernie (poezie)	51
<i>Traian Birăescu:</i> Drumurile ciobanilor noștri	53
<i>Note:</i> <i>Prof. Dr. A. E. Peteanu:</i> D-l Dr. George Dobrin a împlinit vârsta de 76 ani	56
Insemnări pe marginea unei cărți de psihologie (A. Ch)	59
<i>Vasilă Ijac:</i> Poemul Neamului de Sabin V. Drăgoi	61
<i>Partea oficială:</i> Raportul General	62
Raportul asupra gestiunii	67
Bilanțul la 31 Martie 1938	69